



THE AIRE CENTRE
Advice on Individual Rights in Europe



CRNA GORA
MINISTARSTVO PRAVDE



CRNOGORSKA AKADEMIJA
NAUKA I UMJETNOSTI



British Embassy
Podgorica

KODIFIKACIJA

GRAĐANSKOG PRAVA

U CRNOJ GORI

**ANALIZA GRAĐANSKIH ZAKONIKA I GRAĐANSKOG PRAVA
POJEDINIH DRŽAVA (SADRŽINA, METODOLOGIJA IZRADA
I SASTAV KOMISIJE ZA IZRADU ZAKONIKA)**

priredio AIRE Centre



British Embassy
Podgorica

Izdavanje ove publikacije pomogla je Britanska Ambasada u Podgorici. Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati zvanične stavove Britanske Ambasade u Podgorici.

GRAĐANSKI ZAKONIK MAĐARSKE

Mađarska predstavlja primjer ozbiljnog rada na kodifikaciji građanskog prava. U kodifikacionoj istoriji mađarskog građanskog zakonodavstva, s obzirom na tip kodifikacija, zapažaju se dva perioda.

Prvi period vezan je za epohu tzv. *reprezentativnog (staleškog) društva*, čije se zakonodavstvo naziva i rano-, odnosno kasnofeudalnim tipom kodifikacija. Osnovna kodifikaciona karakteristika je u tom periodu nastalih kodifikacija u Mađarskoj da sadrže *dva tipa normi*.

Prvi tip je tzv. *kraljevsko dekretalno pravo*, tj. zbornici kraljevskih edikta. Sadrži i javnopravne i privatnopravne norme. To pravo je u zbornicima objavljivano po istorijskom redosljedu, pri čemu docniji nije ukidao važenje ranijih normi, budući da se nijesu odnosili na istu materiju, tj. tip pravnih odnosa. Nazivali su se konstitucionalnim, bitnim zakonima (*sarkalatos törvények*).

Drugi tip normi je *zbornik pravnih običaja*. Odnos između ta dva tipa normi je takav, da običajne norme kodeksa (u isto-vjetnom periodu u francuskim rano- i kasnofeudalnim kodeksima: *cotumes*, a u njemačkim zemljama: *Gewohnheitsrecht* „brišu“ dekretalno pravo. Drugim riječima, po metodu primjene, prioritet su imali običajna pravila. Tek ako ona nijesu bila u sukobu s dekretalnim pravom, dolazilo je do njegove primjene.

Ova struktura prava (simbioza javnog i privatnog) i metod supsidijarne primjene, nije bila karakteristična samo za mađarsko pravo — epohe ranog i kasnofeudalnog društva Mađarske, već i svih svojevremenih država tadašnje Evrope. Dekretalno pravo Mađarske bilo je gotovo konvergentno dekretalnim pravima drugih evropskih država. Savremenim jezikom kodifikacionog prava, pomalo neadekvatnom analogijom, rekli bismo da je dekretalno pravo bilo ono što danas nazivamo zajedničkim evropskim pravom (*aquis communautaires*). Izvor dekretalnog prava je u državnoj zakonodavnoj djelatnosti.

Najznačajniji mađarski kodeks kasnofeudalnog mađarskog prava je *Werbőczy* –jev (Verbeci) *Tripartit (Tripartitum corpus nostram Hungaricam)* iz 1514. godine, koji je napisan na latinskom jeziku, dostavljen kralju, radi davanja kraljevske saglasnosti koji je bio uslov stupanja na snagu. Saglasnost nije data, stoga formalnopravno kodeks nije stupio na snagu. Ali je kodeks u prepisima dostavljen svim sudijama u zemlji i tako je u sudskoj praksi dobio primjenu, sve do građanskog perioda.

Druga faza tendencijalnog kodifikacionog razvoja je obilježena u *građanskom periodu*, počev od Széchenyi-jevog (Sečenji) liberalnog zakonodavstva tridesetih godina 19. vijeka, a posebno počev od građanske revolucije 1848, s idejom o ravnopravnosti svih građana pred zakonom i ukidanju privilegija, odnosno privilegovanih prava u korist pojedinih staleža. Godine 1848. Parlament je donio *XV Zakon* koji *ukida feudalne privilegije i predviđa donošenje građanskog zakonika*. Od 1849. godine dolazi do uvođenja apsolutne monarhije, tako da se na cijeloj istorijskoj teritoriji Mađarske proširuje primjena Austrijskog opšteg građanskog zakonika (1811). To je trajalo sve do 1861. godine. Tada je formirana *privremena Zemaljska zakonodavna skupština (Országbírói értekezlet)*, koja je donijela *načela građanskog prava (Ideiglenes Intézkedések)* sa nekih 250 paragrafa.

Privremeni mađarski civilni kodeks iz 1861. godine je ukinuo primjenu AOGZ-a, ali je *zadržao primjenu Zakona o zemljišnom knjigama* iz 1855. godine, koji je tokom druge polovine XIX veka dopunjen i izmijenjen odgovarajućim zakonom Mađarske. Karakteristika druge faze je u *razdvajanju civilnopravnih od javnopravnih propisa*. AOGZ je u neregulisanim domenima građanskog prava i izvan zemljišnoknjižnog prava ostao dugo u važnosti, preko *adaptiranog precedentnog prava* Vrhovnog suda.

Nakon nagodbe (1867) počeli su radovi na kodifikaciji građanskog prava. U drugoj polovini XIX vijeka, sve do kraja tog vijeka, nastali su kodeksi po *djelovima* građanskog prava, uzev po pandektnoj sistematizaciji, osim tzv. opšteg dijela.

Sintetički izraženo, dok su tokom druge polovine XIX veka nastali projekti partikularnih djelova MGZ, u prvoj polovini XX vijeka pak, cjeloviti projekti kodeksa. No, svi ovi nijesu stupili na snagu, iako su bili na zavidnom kodifikacionom nivou.

U tzv. socijalističkom periodu (tj. u periodu *oktroisane administrativno-distributiune prirede*), pripreme za donošenje MGZ započete su 1953. godine, kodeks je usvojen u parlamentu 1959. godine, a stupio je na snagu 1. maja 1960. godine. On je više puta reformisan u periodu do promjene sistema, s pokušajem reforme privrednog sistema, naročito 70-ih i

80-ih godina. Kodeks je nosio uticaje Švajcarskog zakona o obligacijama, Predloga MGZ-a iz 1928. godine, kao i Građanskog zakonika Sovjetske Rusije iz 1922. godine. Po strukturi, prvi dio su činile uvodne odredbe, drugi dio je obuhvatao pravo lica, bez odredaba porodičnog prava koje je uređeno zasebnim kodeksom iz 1952. godine, treći dio je sadržavao stvarno pravo, četvrti dio obligaciono pravo, a peti dio nasljedno pravo.

Nakon *promjene sistema*, odnosno prelaska s planske na *tržišnu privredu* (1988) MGZ je pretrpjelo preko 100 izmjena, u periodu do donošenja odluke o rekodifikaciji (1998). Radi omogućavanja promjene sistema, donijeti su brojni vankodeksni zakoni, npr. Zakon o privrednim društvima, Zakon o zabrani nelojalne konkurencije, itd. Do punopravnog prijema u EU (2004), Mađarska je harmonizovala i svoje privatno i javno pravo s dotadašnjim komunitarnim pravom EU.

Komisija za rekodifikaciju, odnosno *Glavni odbor* je formiran odlukom Vlade 1998. godine na čijem čelu je do dovršetka kodeksa i usvajanja u Parlamentu (2014) bio akademik *Lajos Vékás* redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta *Eötvös Lóránd* (ELTE ÁJK) u Budimpešti. Radovi na pripremi novog Građanskog zakonika Mađarske izgledalo je da će biti okončani 2009. godine njegovim usvajanjem u Narodnoj skupštini i objavljivanjem u Službenom glasniku. Međutim, različiti stavovi u vezi sa sadržinom zakonika i načinom njegovog stupanja bili su u toj mjeri zaoštreni da je došlo do opoziva mandata Komisije za kodifikaciju. Zakonik je uprkos njegovom usvajaju znatno izgubio na legitimitetu i 2010. godine Građanski zakonik i zakon za njegovo sprovođenje pretrpjeli su dva ozbiljna udarca, jedan pravni, a drugi politički. Prvo je Ustavni sud proglasio neustavnim određene odredbe spovedbenog zakona, a drugi je bio pobjedom opozicione stranke na opštim izborima koja je Zakonik stavila van snage.

U junu 2010. godine Vlada je donijela odluku da se formira nova komisija za izradu nacrtu građanskog zakonika. Mandat za rukovođenje radom komisije je ponovo povjeren profesoru Vekašu. Komisija je za polaznu osnovu izrade nacrtu građanskog zakonika uzela Zakonik iz 2009. godine. Krajem 2011. godine Komisija je završila rad na nacrtu zakonika i predala ga Vladi, koja ga je u februaru objavila i inicirala javnu raspravu. *Zakonik je konačno usvojen 2013. godine i stupio na snagu 15. marta 2014. godine.*

Komisiju za rekodifikaciju činili su pravni stručnjaci kako iz Mađarske, tako i pravnici iz Njemačke, Austrije i dr, kao i profesori civilisti iz zemalja okružena, npr. iz Srbije, Slovačke. Pri rekodifikaciji vođeno je posebno računa o načelnim stavovima Vrhovnog suda (Kurije) i uopšte sudske prakse.

U pogledu strukture djelova kodeksa i numeracije paragrafa, na Zakonik su suštinski uticaj imali Načela evropskog ugovornog prava i Holandski građanski zakonik.

Zakonik se sastoji iz osam cjelina, koje su označene kao knjige, a svaka ima sopstvenu numeraciju paragrafa. *Zakonik, uprkos jasnom uticaju pandektne sistematike, nema posebno izduojen opšti dio.*

Kodifikacioni principi bili su: 1. *cjelovitost* kodifikacije, tzv. kodeksna osobina. To je značilo da u kodeksu treba obuhvatiti sve klasične oblasti civilnog prava (po pandektnom sistemu), uključiv i statusni i dinamični dio trgovačkog prava, kao i porodično pravo koji su u periodu početka kodifikacije bili dio posebnog zakonodavstva. 2. metod *ravnopravnosti* je značio da su u civilnopravnim odnosima svi građani, odnosno pravna lica ravnopravni, među njima nema subordinativnog odnosa; 3. *sloboda ugovaranja* je značila da su građani i privredna društva slobodni u zaključivanju ugovora, čije su granice u dobrim običajima i imperativnim propisima. 4. *zaštita prava ličnosti i porodice*. Povreda ličnih prava se sankcionišu obavezom naknade imovinske i neimovinske štete, kao i zabranom dalje povrede. 5. *knjižna podjela po pandektnoj sistematizaciji*. Pojedini djelovi kodeksa, npr. lično pravo (prava ličnosti, status fizičkih i pravnih lica), porodično, nasljedno, obligaciono pravo, su relativno odvojeni po pojedinim knjigama; 6. *domaći i uporednopravni uzori*. Za osnovu novog MGZ poslužio je od 1989. godine temeljno reformisani MGZ iz 1959, zatim MTJ iz 1928. i novije takođe posle 1989. godine reformisano ili novo donijeto posebno zakonodavstvo: Zakon o porodici i braku, Zakon o privrednim društvima, Zakon o zemljišnim (katastarskim) knjigama, Zakon o zabrani nelojalne konkurencije i dr. 7. *harmonizacija s evropskim smjernicama* je izvršena u oblasti zaštite ljudskih prava, u oblasti potrošačkih prava i dr.

Novi Zakonik može se ocijeniti prvim potpunim civilnim kodeksom u istoriji građanskog prava u Mađarskoj, jer su *obuhvaćene sve oblasti građanskog prava prema pandektnom sistemu – lična prava, pravo privrednih društava, s pravom udruženja građana, porodično pravo, obligaciono i nasljedno pravo.*

Prva knjiga sadrži *uvodne odredbe* (od par.1:1 do par. 1:6), s principijelnom odredbom da ovaj zakon uređuje na osnovama ravnopravnosti osnovne imovinsko- i lično pravne odnose lica (1:1).

Druga knjiga sadrži odredbe o čovjeku kao subjektu prava (od par. 2:1 do par. 2–55). Prvi dio sadrži odredbe o pravnoj sposobnosti, drugi o poslovnoj sposobnosti, treći o pravima ličnosti i četvrti dio o zaštiti autorskog prava i prava industrijske svojine.

Treća knjiga sadrži odredbe o pravnim licima (od par. 3:1 do par. 3:406). Prvi dio se odnosi na opšta pravila o pravnim licima. Prvi naslov sadrži opšta pravila, drugi se odnosi na osnivanje pravnih lica, treći na organe i na zastupanje pravnih lica, četvrti na garantije za zakonito funkcionisanje pravnih lica, peti na promjenu, razdvajanje pravnih lica, kao i na njihov prestanak bez pravnog sljedbenika. Drugi dio reguliše pravni položaj *udruženja*. Treći dio obuhvata odredbe o *privrednim društvima* sa zajedničkim pravilima, pojedinim vrstama kao što su holding, društvo s ograničenom odgovornošću, akcionarsko društvo i dr. Četvrti dio reguliše *zadruga*. Peti dio se odnosi na spajanje privrednih društava. Šesti dio reguliše osnivanje, vrste, pravni položaj fondacija. Sedmi dio uređuje učešće države u građanskopravnim odnosima.

Četvrta knjiga je posvećena regulativama o porodici (od par. 4:1 do par. 4:244). Prvi dio sadrži osnovna načela koja se odnose na posebnu zaštitu braka i porodice, zaštitu interesa djece, o ravnopravnosti bračnih partnera, o pravičnosti u porodici s ciljem zaštite interesa slabije strane. Drugi dio reguliše *brak*. Prvi naslov se odnosi na nastanak braka. Drugi naslov se odnosi na nevažnost braka. Treći naslov reguliše prestanak braka, pri čemu razlozi mogu biti smrt jedan od bračnih partnera, na osnovu sudskog razvoda. Četvrti naslov odnosi se na lične odnose bračnih partnera, kao što je uzajamna vjernost, dužnost saradnje i uzajamne pomoći. Peti naslov sadrži pravila o bračnom izdržavanju čije je osnovno pravilo da u slučaju prestanka zajednice života od bračnog partnera, u slučaju razvoda od bivšeg bračnog partnera može tražiti izdržavanje (biv.) partner, koji sam, bez svoje krivice, nije u stanju da se izdržava. Šesti naslov reguliše imovinske odnose između bračnih partnera. Treći dio reguliše porodičnopravna dejstva *partnerske zajednice* (bez braka). Četvrti dio uređuje *srodstvo*, odnosno srodničke veze, posebno paternitetski odnos, s pravilima o pretpostavci, osporavanju i utvrđivanju očinstva, kao i pravilima o majčinstvu. Slijede odredbe o *usvajanju*. Slijede odredbe o *roditeljskom nadzoru*. Slijedeće odredbe su posvećene *izdržavanju između srodnika*. Peti dio je posvećen *starateljstvu*.

Peta knjiga sadrži odredbe o stvarnim pravima (od par.5:1 do par. 5:187). Prvi dio je posvećen *posjedu*. Prvi naslov sadrži odredbe o posjedu i njenoj zaštiti. Prvo poglavlje sadrži pravila o sticanju i gubljenju posjeda. Drugi dio reguliše *svojinskopravne odnose* (od par. 5:13 do par. 5:85). Propisi o stvarima se shodno primjenjuju na novac i hartije od vrijednosti, kao i na prirodne sile koje se mogu koristiti poput stvari. Odredbe o stvarima se primjenjuju i na životinje, u skladu s odstupajućim odredbama koji proističu iz njihove prirode. Dalje se regulišu pripadak, priraštaj, obim svojinskog prava na nepokretnosti, korišćenje zemljišta na osnovu ugovora između vlasnika nepokretnosti i vlasnika zemljišta, pri čemu ovaj ugovor prema trećima ima dejstvo pod uslovom da su prava upisana u zemljišne knjige. Nadalje se detaljno uređuje sadržaj i zaštita prava svojine, originarno (održaj, nalaz stvari, sticanje na stvarima bez vlasnika) i derivativno (pravni posao, javna dražba, eksproprijacija) sticanje prava svojine. Zakon sadrži detaljne odredbe o predaji, spajanju, miješanju stvari, u pogledu prava kod dogradnje, preuređenje i izgradnje na nepokretnosti. Treći dio reguliše *ograničena stvarna prava* (od par. 5:86 do par. 5:187), posebno *založno pravo* na pokretnim i nepokretnim stvarima, o uknjižbi založnog prava na nepokretnosti (hipoteka), o potrošačkoj zalozi, o zalozi na potraživanju, o predmetu založnog prava, o pravima i dužnostima založnog povjerioca i založnog dužnika, o evidenciji zaloge radi obezbjeđenja kredita, o rangu založnih prava, o ostvarivanju založnih prava, o ostvarivanju založnog prava izvan sudskog izvršnog postupka, o prestanku zaloge. Slijede odredbe u pravu korišćenja, npr. korišćenja zemljišta, o plodouživanju. Zatim su na redu odredbe o pravu službenosti i o korišćenje zemljišta u opštem interesu. Četvrti dio sadrži osnovne odredbe o *evidenciji prava na nepokretnosti* (čl. 5:165,5:185). Propisuju se načela o publicitetu, načelo o sticanju putem uknjižbe, načelo formalnosti, načelo o prioritetu, načelo o javnom povjerenju u uknjižena prava, kao i osnovna pravila o uknjižbi, predbilježbi, zabilježbi i rangu prioriteta u konkurenciji više subjekata za sticanje zemljišnoknjižnih prava, pravila o ispravci, tužbe radi brisanja ili ispravke. Preostala (detaljna) pravila ostaju u važnosti u domenu posebnog, vankodeksnog Zakona o evidenciji prava na nepokretnosti.

Šesta knjiga sadrži pravila *obligacionog prava* (od par. 6:1 do par. 6:590). Prvi dio sadrži *zajedničke odredbe* za sve obligacije, kao što je pojam obligacija (obaveza na pružanje prestacije i pravo na traženje izvršenja prestacije), o pravnoposlovnoj izjavi, o zastupanju, o učešću više lica u obligaciji, o ispunjenju obligacije. Drugi dio obuhvata *opšta pravila ugovornog prava*, s odredbama o zaključenju ugovora, o tumačenju ugovora, o nevažnosti (rušljivost i ništavost), o dejstvu ugovora, o prirodnim (sudski neizvršivim) obligacijama, o ispunjenju ugovora, o povredi ugovora (docnja, ispunjenje s nedostatkom, evikcija, fizički nedostaci, jemstvo), neispunjenje ugovora, odbijanje ispunjenja, propuštanje dužnih pravnih izjava, nemogućnost ispunjenja. Nadalje tu su i odredbe o obezbjeđenju izvršenja obligacija, kao što su kapara, kaucija, ugovaranje gubitka prava, i najzad, modifikacija ugovora. Slijede odredbe o ustupanju potraživanja i preuzimanju duga, kao i o prenosu ugovora. Potom slijede odredbe o prestanku ugovora sporazumom stranaka, kao i jednos-tranom izjavom. Treći dio je posvećen *pojedinim obligacionim ugovorima*, kako građanskopravnim, tako i privrednim, kao

što su ugovori kojima se prenosi pravo svojine (kupoprodaja, poklon, razmjena); razni tipovi ugovora o djelu (ugovor o projektovanju, ugovori o izvedbi radova, ugovor o istraživanju, ugovor o turističkom putovanju, ugovor o djelu u poljoprivredi, ugovor o pružanju javnih uslužnih djelatnosti, ugovor o prevozu stvari). Regulisani su i tipovi ugovora o nalogu (posredništvo, komisija). Nadalje se regulišu razni tipovi ugovora o korišćenju stvari (ugovor o zakupu, ugovor o zakupu stvari, o zajmu uz naknadu), razni tipovi ugovora o čuvanju stvari (kao što je ugovor o ostavi, ugovor o zbirnoj ostavi, ugovor o ugostiteljskoj ostavi). Takođe se regulišu i ugovor o franšizingu, zatim ugovor o kreditu, o vođenju tekućeg računa, ugovor o faktoringu, ugovor o isplata preko tekućeg računa, ugovor o novčanom lizingu, i drugi bankarski poslovi. Uređeni su i ugovori kojima se obezbjeđuje potraživanje, kao što je ugovor o jemstvu i ugovor o garanciji. Slijede razni tipovi ugovora o osiguranju, kao što su ugovor o odštetnom osiguranju, ugovor o osiguranju od odgovornosti, ugovori o osiguranju na određenu sumu osiguranja (kao kod osiguranje života), ugovor o osiguranju zbog nesreće na poslu, saobraćaju. Zatim slijede pravila ugovora o doživotnom izdržavanju i ugovora o doživotnoj renti. Posebno su uređena pravila ugovora o ortakluku, kao i ugovora o zasnivanju zajednice života. **Četvrti dio** posvećen je *odgovornosti za prouzrokovanje štete*. Najprije se propisuju opšta pravila, kao što je opšta zabrana o prouzrokovanju štete drugom i obaveza potpune naknade. Propisuju se klasični eksculpacioni razlozi (viša sila, slučaj, samopomoć, doprinos štetnika, razne ugovorne redukcione klauzule). *Peti dio* obuhvata jednostrane izjave, hartije od vrijednosti, a šesti odredbe o neosnovanom obogaćenju, nezvanom vršenju tuđih poslova, javno obećanje nagrade, preuzimanje obaveze u opštem interesu.

Sedma knjiga sadrži odredbe o *nasljeđivanju* (od par. 7:1 do par. 7:100). Kodeks prihvata sistem prelaska imovine s ostavioca na njegove nasljednike po sili zakona u trenutku smrti ostavioca, što će reći, da je prihvaćen sistem *hereditas ex lege*, a ne sistem ležeće zaostavštine (*hereditas jacens*). Zahtijevanje zaostavštine ne zastareva. Osnovi za pozivanje na nasljeđe su testament, zakon i ugovor, pri čemu ako je ostavilac ostavio testament, prioritet ima testament.

Osma knjiga (par. 8:1 do 8:6) sastoji se iz odredaba o *značenju upotrebljenih izraza*, *odredbe o stupanju na snagu* (15. mart 2014. godine) i odredbe o *upodobljenosti normi kodeksa s normama EU*.

Osim termina stupanje na snagu novi MGZ ne sadrži bliže odredbe. U međuvremenu, u martu 2013. je oglašen (inače stupio na snagu istovremeno sa GZ), opsežan *Zakon o sprovođenju MGZ-a*. Opšte je pravilo koje je ovim zakonom usvojen jeste *buduće dejstvo* zakona, tj. primjena na one građanskopravne odnose koji su nastali poslije stupanja na snagu i princip zabrane *retroaktivnosti*. Zakon sadrži odredbe o stupanju na snagu po pojedinim knjigama, odnosno poglavljima, te među tim odredbama ima i onih koji se odnosi na primjenu tzv. doktrine o *trenutnom stupanju na snagu*, ukoliko je povodom nekog pravnog odnosa započet postupak po ranijem, a proteže se na vrijeme stupanja na snagu novog građanskog zakonika. Na primjer, u započetim postupcima povodom starateljstva treba primjenjivati novi MGZ. U pogledu prava ličnosti se takođe prihvata buduće dejstvo. To vrijedi i za obligacione odnose – na njih se primjenjuju propisi ranijeg MGZ. Novi MGZ primjenjuje se na obligacije nastale poslije stupanja na snagu novog MGZ-a. Zakon o sprovođenju MGZ predviđa ukidanje nekih važećih zakona, npr. Zakona o privrednim društvima i Zakona o porodičnim odnosima. Takođe predviđa i obavezu usklađivanja nekih vankodeksnih civilnih zakona koji su dijelom ili u cjelini ostali na snazi.

Izvori:

- članak *O kodifikacionom istorijatu mađarskog građanskog prava i o novom Mađarskom građanskom zakoniku*, Dr Jožef Salma, Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet - <http://ojs.ius.bg.ac.rs/index.php/anali/article/view/8/31>
- članak *O (konačno) novom građanskog zakoniku Mađarske iz 2013. godine*, Atila Dudaš, Univerzitet u Novom Sadu, Pravni fakultet -<http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0352-5732/2014/0352-57321447337D.pdf>

GRAĐANSKI ZAKONIK POLJSKE

Više od jednog vijeka, sve dok Poljska nije obnovila nezavisnost 1918. godine, austrijski, njemački i ruski pravni sistemi su se primjenjivali na različitim djelovima poljske teritorije.

Nakon obnove nezavisnosti, poljska država je nastojala da brzo ponovo uspostavi jedinstveni pravni sistem. Ovaj zadatak dodijeljen je *Komisiji za kodifikaciju, sastavljenu od najvećih stručnjaka građanskog prava – profesora i advokata obrazovanih u različitim pravnim sistemima*.

Uporednopravni pristup u uspostavljanju modernog građanskog prava u Poljskoj nije bio neophodan samo radi postizanja najboljih rezultata u tom domenu, već je bio sasvim prirodan i očigledan za članove komisije koji su dovedeni

sa različitim pravnim sistemima i tradicijama. Komisija je imala veliki uticaj na sadržaj i oblik svih zakonskih akata donijetih u različitim oblastima privatnog prava.

Najvažniji od ovih zakonskih propisa bili su Zakon o obligacionim odnosima (*Code of Obligations*) iz 1933. godine i Trgovački zakon iz 1934. godine. Oni su stvorili savremeni sistem prava koji se u velikoj mjeri zasniva na dostignućima različitih zakonodavaca iz inostranstva. Obligacioni zakonik, originalni moderni zakon iz tridesetih godina prošlog vijeka, inspirisan je aspektima švajcarskog, francuskog, njemačkog i austrijskog građanskog zakonika.

Razvoj procesa kodifikacije građanskog prava je bio zaustavljen tokom Drugog svjetskog rata, a potom i komunističkim režimom. Zakon o obligacionim odnosima je ukinut.

Nakon Drugog svjetskog rata Poljska se odlučila za unifikaciju prava, odlučujući da napusti pravne sisteme okupatora. Proces unifikacije prava počeo je 1945-1946. Prvi pokušaj kodifikacije desio se 1947. godine. Par godina kasnije, nacrti četiri dijela su bila pripremljena: građanski, uvodne odredbe, porodično i starateljsko pravo i uvodne odredbe porodičnog i starateljskog prava. Rad na ovim nacrtima se nastavio do 1964. godine.

Građanski zakonik Narodne republike Poljske stupio je na snagu 1. januara 1965. godine. Komisija za izradu zakonika je uključivala nekoliko profesora prava koji su učestvovali u izradi Obligacionog zakona. Zbog njihovog napora, Građanski zakonik, iako zasnovan na pretpostavci "socijalističkog" građanskog prava, mogao je očuvati neke institucije i odredbe bivšeg Zakonika o obligacionim odnosima.

Zakonik iz 1964. godine oslanjao se na švajcarski i njemački građanski zakonik, mada je evidentan i uticaj francuske tradicije i Napoleonovog *Code Civile*, koji je primjenjivan u 19. vijeku u Poljskoj.

Zakonik sadrži 4 knjige:

- a) opšte odredbe (čl. 1-125);
- b) materijalno pravo (čl. 125-352);
- c) obligacije (čl. 353-921);
- d) nasljeđivanje (čl. 922-1088).

Zakonik ima 1088 članova. Knjige su podijeljene na djelove, djelovi na poglavlja, a neka od poglavlja na sekcije.

Opšti dio građanskog zakonika se sastoji od uvodnih odredaba, u kojima su sadržani pored propisa o "nadležnosti" zakonika, izvjesni opšti pravni principi i odredaba koje sadrže pravna pravila o osnovnim građansko-pravnim kategorijama (pravnim subjektima, pravnim poslovima i drugim pitanjima opšteg karaktera).

Porodično pravo je izostavljeno iz Zakonika iz 1964.

Struktura Zakonika je zasnovana na pandektnom sistemu. Norme u zakoniku su široko definisane, a konkretizacija je prepuštena pravosuđu.

Ogromne reforme u različitim oblastima građanskog prava izvršene su kada je komunistički režim postepeno nestajao devedesetih. *Građanski zakonik iz 1964. godine postepeno je promijenjen u nekoliko uzastopnih reformi prava.* Kompleksni zadatak pripreme reforme cijelog sistema građanskog prava dat je *Komisiji za reformu građanskog prava koju je uspostavio ministar pravde 1989. godine.* Komisija je odlučila da se ova reforma mora sprovesti korak po korak da bi se postepeno završio zadatak.

Prva faza reforme započela je odmah 1990. godine i bila je usmjerena na uklanjanje "socijalističkih" ostataka iz građanskog prava i prilagođavanje tržišnoj orjentisanoj ekonomiji. "Povratak na korijene" koji je vidljiv tokom ovog procesa reforme kombinovan je sa pristupom modernizacije u cilju uspostavljanja pravnog okvira prilagođenog zahtjevima savremene tržišne ekonomije. Vraćanje u predratnu tradiciju Poljske uporednopravnog pristupa reformi civilnog zakonodavstva bilo je od velike pomoći.

Zakonik je prvo mijenjan 1990. i 1991. godine i to odredbe o zemljištu i hipoteci, građanskom procesnom pravu, zadrugama i stanovanju. Do izmjena Zakonika 1990. i 1991. godine došlo je zbog namjere da se implementiraju principi jednakosti svih subjekata u građanskom pravu, da se kreira jedinstven okvir imovinskih prava, da se ograniči moć

javnih vlasti, da se izmijene odredbe o poljoprivrednoj politici i dopuni Zakonik odredbama o hartijama od vrijednosti.

Druga faza reforme se desila 1996. godine i tada je Zakonik dopunjen u mnogim oblastima. Ove izmjene, međutim, nijesu imale nikakvog osnovnog uticaja na oblik i strukturu sistema građanskog prava. Izmjene iz 1996. godine obuhvatile su odredbe o zaštiti potrošača kojima se obezbjeđuje široka odgovornost proizvođača neispravnih proizvoda, prava lica koja su pretrpjela štetu da traže novčanu naknadu, odredbe o ugovornom pravu.

Treća faza reforme dogodila se 2003. godine i bila je najvažnija, jer je predstavljala modernizaciju mnogih zastarjelih odredbi iz Zakonika. Reforma je obuhvatila oblasti kao što su: prava potrošača, pravna lica – njihova prava i obaveze, imovinske zastupnike, procedure za zaključenje ugovora (tenderi, aukcije, ponuda, prihvatanje ponude, uslovi za zaključenje ugovora) i odgovornost za štetu nastalu od strane javnih vlasti.

Paralelno sa procesom reformi, Poljska je postepeno harmonizovala svoje pravo sa pravom Evropske unije. Dana 16. decembra 1991. godine Poljska je potpisala Evropski sporazum (*Europe Agreement*). Rad postepene harmonizacije poljskog građanskog prava sa evropskim pravilima i standardima započeo je naredne godine. Ovaj rad se intenzivirao od 16. aprila 2003. godine kada je Poljska potpisala Ugovor o pristupanju (*Accession Treaty*), kojim se obavezala da prihvati cijeli *acquis communautaire*. Međutim, samo je nekoliko direktiva uključeno u Građanski zakonik. Većina njih je sprovedena izvan Zakonika, bilo usvajanjem posebnih akata ili njihovim uvođenjem u postojeće pojedinačne akte.

Upravo raspodjela mnogih direktiva u posebne akte, odvojene od Građanskog zakonika, učinila je da se oteža njihova implementacija u okvire poljskog građanskog prava. Ovo je, takođe, negativno uticalo na efikasnost njihove primjene u sudskoj praksi. Kao posljedica toga, između ostalog, stvarni uticaj direktiva EU na razvoj opšteg građanskog prava u Poljskoj je prilično ograničen.

Međutim, u procesu poslednjih reformi pojedinih oblasti poljskog građanskog prava, velika pažnja je posvećena rješenjima usvojenim u Principima evropskog ugovornog prava (PECL) i UNDROIT (UPICC) principima, kao i onih principa prihvaćenih Konvencijom UN o međunarodnoj prodaji robi (Bečka konvencija od 11. aprila 1980. godine).

Ovaj pristup je usvojen da bi se postigao odgovarajući nivo harmonizacije pojedinih pravila civilnog prava sa međunarodnim i posebno evropskim pravilima i standardima.

Zbog navedenog, može se zaključiti da su PECL i UPICC imali značajan uticaj na modernizaciju poljskog građanskog prava.

Duboke promjene građanskog prava u Poljskoj koje su uvedene u nizu zakonodavnih akata, od kojih mnogi nijesu uključeni u Građanski zakonik, doveli su do određenog stepena dezintegracije kodifikovanog pravnog sistema. Zbog toga formirana je nova Komisija za kodifikaciju građanskog prava 22. aprila 2002. godine, sa mandatom od četiri godine. Ova je imala za osnovni zadatak reintegraciju kodifikovanog pravnog sistema.

Na kraju svog mandata 2006. godine, Komisija nije završila Zakonik, ali je objavila *Zelenu knjigu o građanskom zakoniku u Poljskoj*, koji ukazuje na opšti pravac reformi građanskog prava i otvara diskusiju o njegovoj implementaciji.

Osnovna dilema sa kojom se suočila Komisija jeste da li nastaviti sa daljim dubokim izmjenama postojećeg civilnog zakona ili izradom novog. Različita mišljenja u tom pogledu izražena su u javnoj raspravi i pravnim spisima.

Nova Komisija imenovana je 2006. godine i preuzela je pripremne radnje u cilju izrade novog zakonika. Komisija je odlučila da Zakonik iz 1964. godine, koji je vremenom mijenjen, potrebno modernizovati kako bi bio prilagođen savremenim ekonomskim i društvenim potrebama. Trebao bi da bude u potpunosti usklađen sa evropskim pravilima i standardima. Zbog toga je Komisija odlučila da izradi novi Zakonik.

U tom smislu, vrijedi napomenuti da su pripremna istraživanja i rad koji je preduzela Komisija za kodifikaciju uzela u obzir akademski Zajednički referentni okvir (CFR) i one djelove Principa Evropskog privatnog prava koji su objavljeni. CFR i gore pomenuti principi sigurno će imati značajan uticaj na konačni oblik poljskog građanskog prava.

Komisiju za izradu novog Zakonika čine: renomirni profesori i akademici iz oblasti prava i sudije Vrhovnog suda. Komisija ima predsjednika, zamjenika predsjednika i sekretara. Odlukom o formiranju Komisije određena je organizacija i način rada Komisije. Administrativno-tehničke poslove za Komisiju obavlja Ministarstvo pravde.

Do danas Komisija je završila *Prvu knjigu - uvodni dio (opšti dio) Zakonika i rad na novom zakoniku još traje.*

Namjera Komisije je da se u novi Zakonik uvrsti porodično pravo, koje nije bilo obuhvaćeno Zakonikom iz 1964. godine.

Izvori:

- <http://www.juridicainternacional.eu/?id=12714>
- https://www.jstor.org/stable/753083?seq=1#page_scan_tab_contents
- prof. Stanislav Frankovski i Adam Badnor, Introduction to Polish Law https://books.google.me/books?id=ugUsu-JohjR8C&pg=PA37&lpg=PA37&dq=codification+of+polish+civil+law&source=bl&ots=gzLKml_kBc&sig=_VC3u4KGrvE_SW3wKRSrryq5BYQ&hl=sr&sa=X&ved=oahUKEwj5vAycXVAhXEPFAKHco5AV8Q6AEIMTAB#v=onepage&q=codification%20of%20polish%20civil%20law&f=false
- <https://www.ejcl.org/112/greenbookfinal-2.pdf>
- <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/zo8/o4zo8.pdf>
-

GRAĐANSKI ZAKONIK REPUBLIKE ČEŠKE

Vrijednosti jedinstvene kodifikacije građanskog prava potiču iz “prirode” društva koje se zasniva na potrebi jedinstvenog tržišta, jedinstvene teritorije i, otuda, jedinstvenog pravnog režima za osnovne odnose u njemu. Pogodnostima jedinstvenih građanskih zakonika koristile su se i zemlje tzv. socijalističkog bloka, donoseći uprkos socijalističkoj-kolektivnoj svojini, građanske zakonike, kao što su Mađarska, Poljska, Čehoslovačka.

Čehoslovačka je nakon propasti totalitarnog režima tvrdila da je posvećena demokratskom nasljeđu Čehoslovačke Republike, osnovane 1918. godine. Uz to su došle i veze sa idejama liberalne demokratije i vladavine prava, pa je privatno pravo pretprjelo radikalna prelazak sa socijalističkog shvatanja (*Građanski zakonik iz 1964. godine*) na zapadne vrijednosti.

Na teritoriji Češke Republike, od formiranja 1992. godine, na snazi je bio *Građanski zakonik donijet u Čehoslovačkoj još daleke 1964. godine*. Poslije 20 godina, Češka je donijela svoj Građanski zakonik 2012. godine koji je ustanovio nova, moderna pravila za odnose koji se regulišu u građanskom pravu, uključujući i ugovorno pravo osiguranja.

Godine 2000. započeo je posao na izradi novog građanskog zakonika. *Završen je 2011., nakon toga ga je usvojio Parlament i kasnije je zvanično proglašen 3. februara 2012. godine. Češki građanski zakonik koji je stupio na snagu 1. januara 2014. godine* ustanovio je pravila za odnose koji se regulišu u građanskom pravu, uz naglasak na lična prava i slobodu ugovaranja i poseban dio u kojem su regulisani obligacioni odnosi.

Posao kodifikacije radila je *Komisija za rekodifikaciju Ministarstva pravda Češke Republike. Nju su činili članovi lokalne akademske zajednice i stručnjaci praktičari.*

Zajedno sa Zakonom o privrednim društvima i Zakonom o privatnom međunarodnom pravu Zakonik čini sistem privatnog prava Češke.

Najveći dio posla uradili su pripadnici akademske zajednice na osnovu svog rada na tri najvažnija izvora:

1. kritičkoj analizi razvoja privatnog prava važećeg i na snazi u zemlji od 19. vijeka;
2. najznačajnijim građanskim zakonicima u evropskim zemljama – uglavnom Austriji, Švajcarskoj, Njemačkoj, Italiji, Holandiji i Poljskoj; i
3. međunarodnim ugovorima i zakonodavstvu Evropske unije i drugim propisima iz evropskog “mekog” prava (*soft law*), kao što su Principi evropskog ugovornog prava, Zajednički referentni okvir (*Common Frame of Reference*), *Code europeen des contrats*.

Najvažnija ideja bila je da se donese Zakonik koji bi u potpunosti bio uporediv sa standardnim zakonicima u Evropi. Njime se pokušalo građansko pravo vratiti na evropsku kontinentalnu tradiciju i uskladiti sa standardima Evropskog građanskog zakonika.

Građanski zakonik Republike Češke najviše je bio inspirisan Austrijskim građanskim zakonikom iz 1811. godine (i sa njim povezanim revidiranim nacrtom iz 1937. godine) i drugim standardnim građanskim zakonicima u Evropi, kao što su francuski, njemački i holandski.

U skladu sa opštim idejama liberalne demokratije i vladavine prava, ovaj Zakonik se bazira na dva temeljna principa: a) poštovanje slobode svake osobe i b) svaka osoba u potpunosti je odgovorna za svoje postupke.

Građanski zakonik se bazira i na ideji, koja potiče iz evropskog uticaja, naročito iz Austrije, da postoje tri ključna instituta koja treba urediti u privatnom pravu: a) porodica, b) vlasništvo i c) ugovor.

Zakonik iz 1964. godine imao je devet djelova, a *Zakonik iz 2012. ima pet:*

1. prvi dio – *opšti dio* (do člana 655): univerzalne odredbe; postoji lista osnovnih principa za fizička i pravna lica, pravno zastupanje, zastaru za podizanje tužbe;
2. drugi dio – *porodično pravo* (do člana 976): obuhvata zajedničku imovinu supružnika.
3. Ovaj dio sadrži tri glave: a) odredbe o braku, b) odredbe o krvnom srodstvu i srodstvu po tazbini i c) pitanja tutora, kuratora i hraniteljska njega. Do 2012. godine i donošenja novog Zakonika porodično pravo je bilo uređeno Porodičnim zakonom iz 1963. godine. Odredbe Zakonika su u velikoj mjeri inspirisane Porodičnim zakonom, iako je napravljen prostor za odredbe koje se odnose na usvojenje i roditeljsku odgovornost.
4. treći dio – *apsolutna imovinska prava* (do člana 1721): odredbe koje se odnose na imovinu i vlasnička prava, kao i na suvlasništvo. Ovaj dio obuhvata i odredbe koje se odnose na nasljedno pravo. Važno je napomenuti da je ovaj dio inspirisan zakonodavstvom u Francuskoj, Švajcarskoj, Njemačkoj, Austriji, Španiji, Italiji i Holandiji;
5. četvrti dio – *relativna imovinska prava* (do člana 3015). Ovaj dio je podijeljen u tri grupe: a) opšte odredbe o oblicijama u odnosu na njihovo formiranje, modifikovanje, obezbjeđivanje i izvršenje; b) pojedinačne vrste ugovora i c) odredbe kojima se uređuje odgovornost za štetu i neosnovano bogaćenje;
6. peti dio – *završene, prelazne odredbe i odredbe o ukidanju.*

Građanski zakonik Republike Češke sadrži 3081 član.

Svih pet djelova je podijeljeno na glave, pa glave na sekcije, a sekcije na podsekcije. Broj glava, sekcija i podsekcija se razlikuje od dijela do dijela, zavisno od obima materije.

Peti dio (od čl. 3015 do čl. 3081) sadrži zajedničke, završne i prelazne odredbe. Članom 3080 Građanskog zakonika Republike Češke se ukida 238 do tada važećih akata, među kojima i Građanski zakonik iz 1964. godine.

Dakle, Zakonik iz 2012. godine se smatra opštim i univerzalnim zakonikom za cjelokupno privatno pravo, uprkos činjenici da neki djelovi kao što su poslovni subjekti i radno pravo nisu uključeni. Pravni položaj pravnih lica osnovanih za svrhe poslovanje uređen je Zakonom o poslovnim subjektima iz 2012. godine, a Zakonik o radu iz 2006. godine sadrži zakone koji se odnose na radno pravo.

Kada je u pitanju zaštita potrošača, Republika Češka se odlučila da ovu oblast integriše u postojeću kodifikaciju. Ovaj pristup usvojile su i Njemačka, Holandija, Slovačka i Češka još u svom Zakoniku iz 1964. godine. Na ovaj način, Republika Češka je pratila njemački BGB tako što se odlučila za integraciju putem implementacije većine evropskih direktiva koje se odnose na zaštitu potrošača direktno u Građanski zakonik, iako je bilo malih izuzetaka.

U Republici Češkoj, do Građanskog zakonika (2012.godine), porodično pravo uređivano je Porodičnim zakonom iz 1963. godine. Danas je ono obuhvaćeno drugim dijelom Građanskog zakonika. Njegove su odredbe u velikoj mjeri inspirisane Porodičnim zakonom iz 1963.godine, iako je napravljen prostor za odredbe koje se odnose na usvojenje i roditeljsku odgovornost.

Izvori:

- Više informacija o istoriji kodifikacije u Republici Češkoj može se pronaći u Poglavlju 5 knjige: Ruvera (ed), "The Scope and Structure of Civil Code", a informacije o samom procesu izrade se nalaze na adresi http://www.juridica.ee/juridica_en.php?document=en/international/2008/2/145385.PRN.pub.php
- Zakonik Republike Češke na engleskom jeziku: <http://www.czechlegislation.com/en/89-2012-sb>
- Prof. dr Slobodan Jovanović, *Evolucija češkog ugovornog prava osiguranja*, Evropska revija za pravo osiguranja broj 4/2016

GRAĐANSKI ZAKONIK RUMUNIJE *(Codul civil al României)*

Salijski zakonik (*lat. Lex Salica*) je bila zbirka plemenskog običajnog prava Salijskih Franaka, potpisanog krajem V ili početkom VI vijeka. On je pružao pisanu kodifikaciju građanskog prava, kao što su statuti nasljeđivanja i krivičnog prava, kao što je kazna za ubistvo. Obuhvatao je različita pravna područja, a najviše je odredaba iz krivičnog prava. Prema odredbama iz nasljednog prava, žene su bili isključene od nasljeđivanja nekretnina, pa su dosljedno tome, prema patrimonijalnom shvatanju bile isključene i od nasljeđivanja prestola.

Salijski zakonik je imao veliki uticaj na tradiciju građanskog prava koji se produžio do novog vijeka u srednjoj Evropi, naročito u njemačkim državama, Francuskoj, Belgiji, Holandiji, djelovima Italije, Austriji, Mađarskoj, Rumuniji i Balkanu.

*Građanski zakonik Rumunije donijet je 1864. godine, a stupio na snagu 1. decembra 1865. godine. Sastojao se od 1914 članova. Veliki dio ovog zakonika bazirao se na Francuskom građanskom zakoniku, a jedan dio na italijanskom građanskom zakoniku. Pored njega, primjenjivani su *Trgovački zakonik iz 1887. godine* i *Porodični zakonik 1954. godine*.*

Društvene promjene koje su se događale u Rumuniji i politička odluka da se Rumunija preorijentiše na zapadne vrijednosti, distancira od feudalne istočne prošlosti i uđe u proces evropskih integracija dovele su do reforme Građanskog zakonika iz 1864. godine. *Najznačajnija reforma desila se 1993. godine i Rumunija je odlučila da izradi novi Građanski zakonik i napusti onaj iz 1864. godine.*

Reforma je imala nekoliko ciljeva: da se uvedu neophodne promjene u postojeće zakonodavstvo kako bi se izmijenio pravni jezik Zakonika i kako bi se izvršilo prilagođavanje promjenama koje su nastale u društvu i da se uskladi zakonodavstvo sa pravnom tekovinom Evropske unije.

Neophodnost reformisanja građanskog zakonodavstva je nešto sa čim su se svi saglasili u Rumuniji. Ministarstvo pravde je uradio studiju uticaja, ali je proces reformi ipak bio kritikovan od strane djelova rumunskog pravosuđa i civilnog društva zbog neadekvatnih pripremnih mjera koje bi omogućile nesmetani prelazak sa starog na novi zakonik.

Novi Građanski zakonik u Rumuniji pisan je zajedno sa novim prekršajnim i procesnim zakonicima kao dio nastojanja Rumunije da svoj pravni sistem reformiše nakon ulaska u Evropsku uniju.

Smatra se da je ovaj sveobuhvatan pristup reformi iziskivao povratak na predstavničku demokratiju i tržišnu ekonomiju u Rumuniji. Namjera Zakonika je da zaštiti građane od fluktuacija na ekonomskom tržištu.

Želja da se građansko pravo prilagodi "zakonima" tržišne ekonomije i istorijska evolucija prava generalno gledano, dovela je do toga da se napušta dualistička podjela na građansko i privredno pravo. Tako je urađeno i prilikom izrade Zakonika u Rumuniji i danas on predstavlja zakonik privatnog prava.

Novi Građanski zakonik u Rumuniji (*Codul civil al României*, često nazivan *Noul Cod Civil* – Novi Građanski zakonik) je danas glavni izvor građanskog prava u Rumunije. *Parlament ga je usvojio 17. jula 2009. godine, a stupio je na snagu 1. oktobra 2011. godine (usvajanjem Zakona za sprovođenje Građanskog zakonika, Sl. list 71/2011) i zamijenio je raniji Građanski zakonik iz 1864. godine, ali i Trgovački zakonik iz 1887. godine i Porodični zakonik 1954. godine.*

Zakonik se bazira na Francuskom građanskom zakoniku (1804), ali i na novim kodifikacijama u toj tradiciji, prije svega Građanskom zakoniku Kuebeka (1994. godine).¹

Rad na Zakoniku počeo je 1989. godine, a završio se 2009. godine (20 godina).

Komisiju za izradu Zakonika formiralo je Ministarstvo pravde i činili su je domaći eksperti u oblasti građanskog prava i strani stručnjaci iz Francuske.

Građanski zakonik (2011) obuhvatio je sve najznačajnije oblasti, uključujući i privredno pravo, propise vezane za porodicu, resistematizaciju odredbi o licima i o zaštiti temeljnih građanskih prava i sloboda koje su svojstvene ličnosti čovjeka, odredbe o međunarodnom privatnom pravu, održaj itd. U svom svojstvu "zakonika privatnog prava", Građanski zakonik je sada integrisao što više grana materijalnog prava.

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Civil_Code_of_Quebec

Kodifikacije je dijelom bila kodifikacija važećeg prava, uključujući važeće odredbe, rješenja koja je iziskivala sudska praksa i rješenja koja je predlagala doktrina. Međutim, kodifikacija je predstavljala i evoluciju prava. Ona je modernizovala i prilagodila prethodni zakonik. Dokaz za to jeste usvajanje individualističkog koncepta građanskih prava i sloboda koji je pozajmljen iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i prakse Evropskog suda za ljudska prava, njegov stav o pravu na privatnu svojinu, način na koji je uređena sloboda ugovora davanjem prioriteta slobodnoj volji strana, novi režim održaja i drugi pravni instrumenti i sredstava kojima se promovišu elementi slobodnog tržišta.

Sadržaj Zakonika čine: uvodna glava, priredno pravo, porodično pravo, privatno međunarodno pravo, obligacije i nasljeđivanje.

Zakonik ima 2664 člana i podijeljen je na uvodnu glavu i 7 knjiga (čarči):

1. uvodna glava – kodifikuje neka od opštih pravila kojima se uređuje cilj građanskog prava i subjektivna građanska prava;
2. sedam knjiga:
 - a) Knjiga I – o licima u pravu (statusno pravo);
 - b) Knjiga II – o porodici (porodično pravo);
 - c) Knjiga III – o stvarima (stvarno pravo): Rumuni idu za Francuzima i upotrebljavaju izraz *biens* (najpreciznije: dobra);
 - d) Knjiga IV – o nasljeđivanju i darivanjima (dobročinim davanjima): knjiga IV pored uvodnih odredbi, zakonskog nasljeđivanja i dobroćinih davanja, obuhvata i glave o nužnom dijelu, prelasku zaostavštine na nasljednike, nepodijeljenoj zaostavštini (*hereditas iacens*) – specifičnost preuzeta iz rimskog u francuskom pravu, porodičnim “uspomenama” koje ne ukaze u zaostavštinu i diobi;
 - e) Knjiga V – o obligacijama;
 - f) Knjiga VI – o zastarjelosti, isteku roka i računanju vremena;
 - g) Knjiga VII – odredbe o međunarodnom privatnom pravu.

Postojanje *Uvodne glave* je uticaj Francuskog zakonika (1804), jer zakonici koji slijede Njemački građanski zakonik i pandektni sistem sadrže *Opšti dio*.

Što se tiče tehnika izrade Zakonika, Zakonik se oslanja više na rezonovanje nego na kazuistiku koristi opšte principe na restriktivan način. Priređivači su uključili uvodnu napomenu koja funkcioniše kao dopuna svakom članu i tako su pomogli da se istakne suština i pravna priroda odredbi, ali i da se olakša uspostavljanje veza između članova.

U oblasti ugovornog prava priređivači Zakonika koristili su određene najznačajnije međunarodne repere, kao što su: *Bečka konvencija o međunarodnoj prodaji robe iz 1980.godine*, *UNIDROIT Principi iz 1994.godine*, koji se primjenjuju na međunarodne trgovačke ugovore i *Nacrt zajedničkog referentnog okvira (DCFR)*.

Kada je riječ o potrošačkom pravu, po matrici prava EU, u Rumuniji je u ovoj oblasti doneseno zasebno zakonodavstvo. Brak, je, takođe, važno pitanje u novom građanskom zakoniku. U slučaju supružnika koji nemaju djecu, razvod se može lakše dobiti, čak i kod bilježnika ili gradonačelnika, vjeridba je zvanično priznata, a osobe koje žele da sklope predbračni ugovor mogu to učiniti. Za supružnike koji imaju djecu, novi građanski zakonik predviđa mogućnost da starateljstvo bude podijeljeno između majke i oca. Takva situacija obezbjeđuje veće učešće svakog roditelja u vaspitanju djece, ali ista može biti komplikovana jer treba uspostaviti način takvog funkcionisanja (jedan roditelj stanuje sa djecom dvije nedjelje, a drugi ostale dvije nedjelje u istom mjesecu).

Novina koju je uveo građanski zakonik iz 2011. godine je saslušanje djece mlađe od 10 godina pred sudom, jer se smatra da je za dodjeljivanje starateljstva važno znati mišljenje djece.

Novi Zakonik je pretrpio i brojne kritike. Na prvom mjestu, jer ga je donijela Vlada bez široke rasprave u javnosti i Parlamentu, a na drugom, jer postoji jaz između nekih novih instituta i principa i društvene realnosti u Rumuniji.

Izvori:

- Kristine Lesku (prevod: Teodora Kristez), *Novi građanski zakonik*, članak na <http://old.rri.ro/arh-art.shtml?lang=10&sec=57&art=192602>, objavljen 16.11.2011.g.
- Sveobuhvatan pregled istorije kodifikacije u Rumuniji može se pronaći u: Mircea Dutu, “*The 2009 Romanian Civil*

Code: A conspectus" (2012), 7 Journal of Comparative Law 147

- https://en.wikipedia.org/wiki/Civil_Code_of_Romania
- http://www.nyulawglobal.org/globalex/Romania1.html#_5.4_Civil_Law

GRAĐANSKI ZAKONIK RUSKE FEDERACIJE

(Гражданский кодекс Российской Федерации)

Sistem civilnog prava Rusije potiče iz Rimskog zakona i vizantijske tradicije. Bio je, takođe, pod velikim uticajem njemačkih i holandskih normi u 18. i 19. vijeku. Modifikacije u socijalističkom stilu se odvijale tokom sovjetskog perioda (1917–1991) i kontinentalnog evropskog zakona od devedesetih godina 20. vijeka.

Ruska Sovjetska Federativna Socijalistička Republika je 30. decembra 1922. godine postala prva komunistička država u Sovjetskom Savezu.

Prva kodifikacija koja je izvršena u SSSR-u donijeta je 1922. godine. Taj Zakonik je prihvatio pandektni sistem i sadržao je koncept Opšteg dijela građanskog zakonika koji je obuhvatao 41 član i sadržao sljedeće odjeljke: osnovna načela, subjekte prava, objekte prava, pravne poslove i zastarjelost. Ostali djelovi kodeksa su se odnosili na stvarno pravo (čl. 52 do 70), obligaciono pravo (čl. 10 do 346) i nasljedno pravo (čl. 347 do 416).

Nova kodifikacija građanskog prava izvršena je 1961. godine odnosno 1964. godine (građanski kodeksi republika) i ostala je vjerna ideji Opšteg dijela. Osnovne odredbe Opšteg dijela, u poređenju sa starim, dopunjene su novim pojmovima i institutima. Tu su precizirani odnosi koje reguliše građanski kodeks, utvrđeni su precizno osnovi za nastanak građanskih prava, fiksirana su prava u vezi sa zaštitom časti i dostojanstva građana i organizacije, regulisana pitanja važnja republičkih zakona u prostoru.

U ostalim odjeljcima Opšteg dijela utvrđena su pravna pravila o pravnoj i poslovnoj sposobnosti građana i pravnih lica, data je definicija pravnog posla, uslovi njihovog nastanka i punovažnosti, regulisani su odnosi koji nastaju iz zastupanja, propisana pravila o rokovima i zastarjelosti tužbe.

Redaktori sovjetskog građanskog zakonika usvojili su koncepciju i tehniku kodifikacija koje se oslanjaju na Njemački građanski zakonik, s tim što su izbjegli unošenje definicija i opštih pojmova koji ne bi imali značaj za rješavanje praktičnih slučajeva. Osim prvog člana u kojem su deklarativno određeni zadaci građanskog zakonika i koji sadrži konstatacije o društveno-ekonomskom uređenju zemlje, sve druge odredbe Opšteg dijela predstavljaju pravne norme u pravom smislu riječi, kojim se regulišu odnosi koji su predmet građanskog kodeksa.

Ni zakonik iz 1922., niti iz 1961. godine nijesu obuhvatali porodično pravo.

Decembra 1991. godine Ruska federacija je postala pravni nasljednik Sovjetnog Saveza.

Od svog osnivanja kao nezavisne države nasljednice bivšeg Sovjetskog Saveza, Ruska Federacija se bavila velikim zakonodavnim projektom razvoja novog Građanskog zakonika, jer spada u grupu zemalja koje nisu imale kodifikovano građansko pravo.

Dana 7. jula 1994. godine predsjednik Ruske Federacije Boris Jeljcin (*Борис Николаевич Ельцин*) je potpisao ukaz kojim se odobrava program "*Uspostavljanje i razvoj privatnog prava u Rusiji*".

Prelazak Rusije na nove ekonomske i društvene odnose, usvajanje novog Ustava Ruske Federacije, reformski zakoni o imovini i preduzetništvu, znatno su transformisali pravni sistem totalitarne prošlosti. Sfera za regulisanje odnosa između građana i pravnih lica otvorena je na osnovu univerzalnih priznatih principa privatnog prava: nezavisnosti i samostalnosti pojedinaca, priznavanja i zaštite privatne svojine, slobode ugovora. Ali stvarnopravni odnosi u Rusiji još uvijek nijesu bili uspostavljeni. Zastarjelo građansko zakonodavstvo iz SSSR-a nije zamijenjeno.

Zbog uspostavljanja i razvoja privatnog prava u ovim uslovima, neophodno je bilo sprovesti reformu za stvaranje zakonskih osnova za uspostavljanje privatnog prava u Rusiji, formiranja ideja privatnog prava, te obuka visoko kvalifikovanih stručnjaka u oblasti privatnog prava.

Zbog svega navedenog gore navedeni program je ukazao da privatno pravo u Rusiji treba da ima svoj glavni izvor –

Građanski zakonik, ali i druge akte građanskog zakonodavstva koji su u skladu sa Zakonikom.

Protivnici promjena - stara i nova nomenklatura, partijsko-sovjetska birokratija, pro-državna ekonomska elita su bili protiv Zakonika. Njihovo mišljenje promijenio je pravac u nauci, teorija "socijalističkog ekonomskog prava" nasuprot "buržoaskoj jurisprudenciji" i elementima tržišta. Njegovi predstavnici su ubijedili vlasti da je bolje da se usvoji Zakonik umjesto pojedinačnog građanskog zakonodavstva, ekonomskog zakonika, trgovačkog zakona ili kodeksa preduzetništva. Takođe, od strane nekih ljudi koji su došli na vlast u Rusiji u tom periodu, koji su sebe nazivali demokratama i reformatorima tržišta, postojala je bojazan prema Građanskom zakoniku ili suzdržan stav prema njemu. Razlozi za ovaj stav prema Zakoniku su različiti: slaba pravna priprema, ograničeno shvatanje egzaktnog američkog kapitalizma, ali što je najvažnije, preovlađivanje u sferi ekonomskog znanja o sekundarnoj prirodi pravnih kategorija i mehanizama.

Građanski zakonik ostavlja otvoren prostor za samostalnu akciju u ekonomskom životu, u stvari on samo uvodi temelje civilnog društva: jednakost, slobodu, nezavisnost građana, zaštitu njihovog statusa i prava po zakonu i sudu. Opšti principi građanskog zakonodavstva su nevidljivi u svim raznolikostima civilno-pravnih institucija i struktura. U skladu sa Kodeksom, regulisanje imovinskih i drugih imovinskih odnosa zasniva se na "jednakosti", "nepovredivosti imovine", "slobode ugovora", "prava subjekata na njihovu volju i u njihovom interesu da odrede uslove za njihovo ponašanje", "neprihvatljivost miješanja bilo koga, uključujući državu, u privatne poslove", "sudska zaštita prava".

Izrada Zakonika, razvoj i ispitivanje drugih akata građanskog prava iziskivali su potrebu za stvaranjem manjih timova uz učešće stručnjaka iz: Istraživačkog centra za privatno pravo, profesore sa Moskuskog univerziteta M. Lomonosov, predstavnike Instituta za zakonodavstvo i uporedno pravo, predstavnike Vlade, tj. Ministarstva pravde Ruske Federacije, Vrhovnog suda Ruske Federacije, Vrhovnog arbitražnog suda Ruske Federacije i drugih relevantnih organizacija.

Učešće vodećih stručnjaka u izradi i razmatranju relevantnih zakona i pripremi Zakonika omogućilo je bolje tumačenje odredbi i kasnije pravilnu primjenu.

Program je predvidio grupu pravnih stručnjaka za izradu Zakonika koju je predvodio advokat i član Ruske akademije nauka Sergej Aleksejev (*Sergey Sergeevich Alekseev*), da sačine novi građanski zakonik za Rusku Federaciju. Na početku, ruski političari su se sa svih strana političkog aspekta suprostavljali ideji o Građanskom zakoniku.

Prvi dio Zakonika, koji je bio pripremljen za podnošenje u Dumu, bio je blokiran i zapravo je povučen iz razmatranja. Potrebno je bilo uložiti dodatne napore pristalica Zakonika da se prvi dio Zakonika odobri od strane Državne Dume. Dana 5. maja 1994. godine predsjednik je potpisao nalog da se predlog Zakonika dostavi Dumi, koja ga je potom usvojila. Međutim, u novembru 1994. godine Savjet Federacije je odbio Zakonik, ali nekoliko dana kasnije od roka koji je utvrđen Ustavom Ruske Federacije za usvajanje ili odbacivanje zakona (21 dan). Prema preciznom tumačenju Ustava, zakon koji Savjet Federacije ne odbije u navedenom roku, smatra se odobrenim. I to se dogodilo sa Zakonikom. Predsjednik je potpisao ukaz i proglasio Građanski zakonik Ruske Federacije.

Drugim riječima, kako je to rekao Sergej Aleksejev, Građanski zakonik postao zakon skoro "slučajno".

Interesantno je da je Zakonik Ruske Federacije sukcesivno donošen i stupao dio po dio (četiri dijela) u dužem vremenskom, a nije se čekalo da se cijeli Zakonik završi. *Tako je, najprije, 1994. godine donijet Opšti dio, pa su 1996. godine donijeti Obligaciono i Stvarno pravo, 2001. godine Nasljedno pravo, a 2006. godine dio o Intelektualnoj svojini.*

Rad na kodifikaciji započeo je 1994. godine i trajao do 2006. godine (četvrti dio je stupio na snagu 2008. godine).

Prvi dio koji se bavi opštim odredbama – definiše izvore građanskog prava, definiše pravne subjekte, itd., donijela je Državna Duma 1994. godine i stupio je na snagu 1995. godine.

Drugi dio koji se bavi obligacionim i stvarno-pravnim odnosima stupio je na snagu 1996. godine.

Treći dio koji se bavi nasljeđivanjem stupio je na snagu 2002. godine. Dokument ima određena osnovna načela: jednakost svih subjekata garantovanih građanskim pravom, nepovredivost privatne imovine, sloboda ugovora, slobodno ostvarivanje građanskih prava i pravna zaštita građanskih prava.

Četvrti dio, koji se bavi intelektualnom svojinom, potpisan je 18. decembra 2006. godine i stupio je na snagu 1. januara 2008. godine. Dio četvrti predstavlja prvu potpunu kodifikaciju intelektualne svojine na svijetu.

Struktura Zakonika:

- dio prvi: odjeljak I: opšte odredbe;
odjeljak II: vlasnička prava i druga imovinska prava;
odjeljak III: opšti dio Zakona o oblagacionim odnosima;
- dio drugi: odjeljak IV: posebne vrste obligacija;
- dio treći: odjeljak V: Zakon o nasljeđivanju;
odjeljak VI: međunarodno privatno pravo;
- dio četvrti: odjeljak VII: prava intelektualne svojine.

Za razliku od većine europskih građanskih zakonika, Zakonik Ruske Federacije ne obuhvata porodično pravo, već je ono uređeno posebnim zakonikom.

Godine primjene Ruskog zakonika su pokazale da Zakonik nije postao pravni osnov za ekonomski i društveni razvoj. Kao i u sovjetskim vremenima, on je ostao "dizajniran" dokument. Vlasti u Rusiji koriste Zakonik samo periodično, zbog svojih specifičnih potreba, ali ne i za ekonomske slobode pojedinaca, zaštite njihovog vlasništva, prava i dostojanstva. Opšti principi građanskog zakonodavstva nijesu zabilježeni ni u jednom od državnih i javnih dokumenata.

Međutim, Rusija i dalje ima Zakonik koji zadovoljava zahtjeve i dostignuća modernog građanskog društva. Zbog toga je vjerovatno da će se njegova djelimična primjena nastaviti, s tim što će vjerovatno pretrpjeti izmjene.

Izvori:

- https://en.wikipedia.org/wiki/Civil_Code_of_Russia
- <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/zo8/o4zo8.pdf>
- <http://www.jurbase.ru/texts/sector162/tez62700.htm>
- http://www.uran.ru/gazetanu/2003/06/nu13/wvmnu_p4_13_062003.htm

GRAĐANSKI ZAKONIK LITVANIJE

Litvanija je u periodu od 1945. do 1990. godine bila u sastavu Sovjetskog Saveza, nakon čega je 11. marta 1990. godine obnovila svoju nezavisnost. To je bila prirodna posljedica nacionalnog pokreta koji je započeo 1988. godine. Taj dvogodišnji period (1988-1990) bio je vrijeme demonstracija, pjesama i nacionalne euforije, pa nije slučajno što se naziva "pjevačka revolucija". U ove dvije godine niko nije ozbiljno raspravljao o budućnosti budućeg pravnog sistema Litvanije koji je trebao biti konstituisan nakon proglašenja nezavisnosti. Tako je litvansko društvo ušlo u nezavisnost bez jasne vizije za pravni sistem, buduće nezavisne Litvanije. Posljedica takve neaktivnosti bila je privremeno zadržavanje sovjetskog pravnog sistema.

Budući da je obnovila svoju nezavisnost, u Litvaniji se pojavila potreba za stvaranjem novog pravnog sistema, uključujući i privatno pravo. Potpuno nova politička, ekonomska i socijalna situacija zahtijevala je ukidanje ili barem značajne izmjene zakona naslijeđenih iz sovjetske ere. U području građanskog prava glavni izvor je ostao Građanski zakonik iz 1964. godine. Međutim, ovaj zakonik bio je tipičan primjer socijalističkog građanskog prava koji nije priznavao privatnu svojinu i privatno poslovanje, slobodu govora i druge osnovne institute Zapadne pravne tradicije. Iz navedenih razloga, ovaj građanski zakonik nije bio prikladan za novu političku i ekonomsku situaciju i nije mogao poslužiti kao osnova za novi sistem građanskog prava u Litvaniji.

Postojale su dvije opcije za uvođenje novog sistema građanskog prava u Litvaniji.

Prvi opcija bilo je ponovno uvođenje predratnog sistema privatnog prava, koji je bio primjenjivan od 1919. do 1940. godine. Ideju o obnovi bivšeg predratnog pravnog sistema Litvanije podržali su i neki političari koji su branili tzv. Doktrinu o kontinuitetu države. Prema ovoj doktrini, Litvanija nije bila novoosnovana država, već jednostavno nastavak bivše Litvanije 1918-1940. Ideja kontinuiteta države bila je prilično jaka u području ustavnog prava. Međutim, ponovno uvođenje predratnog sistema privatnog prava bilo bi, prema procjeni stručnjaka Litvanije, vrlo složeno. Problem je bio u tome što je Litvanski sistem privatnog prava prestao da postoji 1840. godine zbog podjele poljsko-litvanske države među ostalim državama. Zakoni Pruske, Rusije i drugih država uvedeni su u pojedina područja Litvanije. Iz ovih istorijskih razloga, 1918. godine, kada je Litvanija proglasila svoju nezavisnost, u njoj su postojala četiri različita sistema

privatnog prava. U periodu od 1918. do 1940. godine u pretežnom dijelu Litvanije primjenjivani su Ruski građanski zakoni iz 1830. godine. Na području Klaipede primjenjivan je Njemački građanski zakonik (BGB), a na području na istočnoj strani rijeke Nemunas primjenjivan je Francuski građanski zakonik, dok je u regijama Palanga i Zarasai primjenjivan treći dio Baltičkih lokalnih zakona iz 1864. godine. Takav decentralizovani sistem privatnog prava u maloj zemlji nije bio prihvatljiv, zbog čega je 1937. godine formirana Komisija za izradu građanskog zakonika. Nažalost, aktivnosti ove komisije prekinute su 1940. godine, zbog početka Drugog svjetskog rata. Nacrta nekoliko dijelova ovog zakonika su izgubljeni za vrijeme rata. Dakle, iz navedenih razloga bilo je jasno da ova opcija – ponovno uvođenje predratnog sistema privatnog prava – nije bila moguća zbog svoje složenosti i teškoća prilagođavanja novoj ekonomskoj, političkoj i društvenoj situaciji.

Druga opcija bila je izrada potpuno novog građanskog zakonika. To je bio realniji put od ponovnog uspostavljanja predratnog sistema privatnog prava. Ipak, i ova opcija je sa sobom nosila određene rizike i poteškoće. Glavni problem je bio faktor vremena. Svi su bili svjesni da izrada novog građanskog zakonika predstavlja dugotrajan posao koji bi mogao potrajati mnogo godina. Međutim, državi i društvu je bio neophodan, što je prije moguće, novi građanski zakonik, jer primjena Građanskog zakonika iz 1964. godine više nije bila prihvatljiva iz političkih, ekonomskih i socijalnih razloga. S toga je uspostavljena radna grupa za pripremu novog građanskog zakonika, koja nije imala vremena ni za detaljna istraživanja, ni za analize. Pored toga, postojao je problem i u odnosu na izvore – koji su izvori morali biti korišćeni za pripremu novog građanskog zakonika. Parlament i Ministarstvo pravde formirali su radnu grupu sa jednim zadatkom – pripremiti novi građanski zakonik u najkraćem mogućem roku. Radnoj grupi nijesu zadati nikakvi drugi zadaci niti su joj dati uputi u vezi sa modelom zakonika, njegovim sadržajem itd. Shodno tome, radna grupa je samostalno odlučivala o svim pitanjima vezanim za novi građanski zakonik. Nedostatak političkih uputa značio je da, s jedne strane radna grupa može slobodno odlučiti o modelu budućeg građanskog zakonika i izvorima koji će se koristiti za njegovu pripremu, dok je, s druge strane, takva sloboda nametnula veliku odgovornost radnoj grupi. Kako je novi Građanski zakonik Litvanije morao biti savremeni akt kojim će se urediti odnosi u 21. vijeku, to je bilo prirodno da su glavni izvori koji su služili kao model za radnu grupu bili noviji nacionalni građanski zakonici iz 20. vijeka (novo građansko zakonodavstvo Holandije, novi građanski zakonik Kvebeka itd.).

Imajući u vidu da je politička odluka litvanskih političara u to vrijeme bila vrlo jasna – integracija u Evropsku uniju, kako bi to postigla, Litvanija je morala uskladiti svoje zakone sa pravom Evropske unije. Za radnu grupu bilo je jasno da budući građanski zakonik mora biti u potpunosti usklađen sa pravom Evropske unije. Sljedstveno tome, izrada novog građanskog zakonika značila je i unošenje prava Evropske unije u nacionalne propise Litvanije. Većina direktiva Evropske unije koje su važile do 2000. godine uključena je u Građanski zakonik Litvanije. Među tim direktivama čije odredbe su postale članovi Građanskog zakonika Litvanije, pored ostalog, su: Direktiva 93/13/EEZ o nepoštenim uslovima kod potrošačkih ugovora (čl.6.188 GZ-a); Direktiva 85/557/EEZ o zaštiti potrošača u odnosu na ugovore koji se pregovaraju izvan poslovnih prostorija (čl.6.356-6.357 GZ-a); Direktiva 86/653/EEZ o usklađivanju zakonodavstva država članica u vezi nezavisnih trgovačkih agenata (čl.2.123-2.139 GZ-a); propisi 1983/83 i 1984/83 o distribuciji (čl.6.782-6.792 GZ-a); i Direktiva 84/450/EEZ o građanskoj odgovornosti za zabludu kod oglašavanja (čl.6.301-6.304 GZ-a). Radna grupa je unijela u Građanski zakonik i druge instrumente evropskog prava – Rimsku konvenciju o mjerodavnom pravu za ugovorne obaveze iz 1980. godine, koja je unesena u čl.1.37 i 1.39 Građanskog zakonika.

Bez obzira na napore radne grupe da inkorporiraju relevantne odredbe prava Evropske unije u Građanski zakonik Litvanije, rezultati takvog nastojanja nijesu uvijek bili zadovoljavajući. Glavni problem bio je taj što je odgovornost za implementaciju evropskog prava tokom pristupnog razdoblja bila raspoređena među različitim ministarstvima. Na primjer, Ministarstvo pravde bilo je odgovorno za izradu Građanskog zakonika, dok je Ministarstvo ekonomije bilo zaduženo za modernizaciju Zakona o privrednim društvima. Između ovih ministarstava pojavio se spor oko sadržine Građanskog zakonika – Ministarstvo pravde je insistiralo na tome da građanski zakonik mora definisati opšte odredbe o pravnim licima, kao i posebna pravila o određenim vrstama pravnih lica (akcionarska društva, zadruga itd.). S druge strane, Ministarstvo ekonomije tvrdilo je da određene vrste pravnih lica moraju biti uređene posebnim zakonima izvan građanskog zakonika. Vlada je podržala stanovište Ministarstva ekonomije, pa su uređenje pojedinih vrsta pravnih lica i pitanja stečaja izuzeti iz djelokruga građanskog zakonika. Iz navedenih razloga, većina direktiva Evropske unije o pravu privrednih društava nije sprovedena preko Građanskog zakona, već preko posebnih zakona.

Isto se može reći i za ostala područja prava koja su obuhvaćena propisima Evropske unije. Na primjer, poseban dio Šeste knjige Građanskog zakonika Litvanije predviđa specifičan ugovor o turističkim uslugama. Članovi ovog dijela sprovode direktivu Evropske unije o ugovorima o paketnim putovanjima. Istovremeno, Odjeljenje za turizam Litvanije pokrenulo je izradu Zakona o turizmu koji je takođe uspostavio pravila o ugovaranju turističkih usluga. Slična situacija je i u području zaštite potrošača. Bez obzira na činjenicu što su relevantni članovi Građanskog zakona implementirali

gore navedene direktive Evropske unije u području zaštite potrošača, usvojen je poseban Zakon o zaštiti potrošača koji je ponovio iste odredbe.

Propisi Evropske unije koji su postojali u vrijeme izrade Građanskog zakonika nijesu bili jedini izvor koji se koristio u izradi zakonika. *Radna grupa je pokušala da uključi u Građanski zakonik što je više moguće međunarodnih pravnih instrumenata.* U vrijeme početka izrade građanskog zakonika, Litvanija je bila ratifikovala samo nekoliko međunarodnih konvencija iz područja privatnog prava. Na primjer, 19. januara 1993. godine Litvanija je ratifikovala Bečku konvenciju Ujedinjenih nacija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe iz 1980. godine. Međutim, mnogi drugi važni instrumenti međunarodne harmonizacije i ujedinjenja privatnog prava nijesu bili ratifikovani. Radna grupa odlučila je da koristi ove međunarodne instrumente kao izvor u izradi različitih dijelova zakonika. Na primjer, u Građanski zakonik uključene su odredbe UNIDROIT-ove Konvencije o Agenciji u međunarodnoj prodaji roba, odredbe UNIDROIT-ove Ottawske konvencije o međunarodnom finansijskom lizingu, odredbe UNIDROIT-ove Ottawske konvencije o međunarodnom faktoringu iz 1988. godine, te odredbe Konvencije o odgovornosti hotelijera u vezi svojine svojih gostiju iz 1962. godine. Pored toga, radna grupa je kao model koristila različite dokumente Vijeća Evrope. Na primjer, uređenje građanske odgovornosti u obliku građanske kazne temelji se na rješenju br.3 (78) Evropskog vijeća ministara o kaznenim odredbama u građanskom pravu od 20. januara 1978. godine.

Pristup radne grupe izradi Građanskog zakonika Litvanije dobar je primjer kako bi međunarodni instrumenti mogli postati dio nacionalnog zakona bez dugog procesa ratifikacije koji se primjenjuje na međunarodne ugovore. S druge strane, Litvansko iskustvo u inkorporiranju međunarodnih instrumenata u nacionalno pravo gore navedenom metodom ilustruje važnost profesora prava za nacionalno zakonodavstvo i međunarodno usklađivanje i unifikaciju zakona. Kao što je spomenuo J.H. Merryman, Građanski zakonik je zakonik profesora. To se posebno odnosi na Litvaniju. S jedne strane, Građanski zakonik Litvanije je proizvod rada profesora prava, budući da su svi članovi radne grupe bili profesori Pravnog fakulteta Univerziteta u Vilniusu. S druge strane, zahvaljujući naporima članova radne grupe, mnogi međunarodni instrumenti na području privatnog prava danas su dio Litvanskog privatnog prava. Ako bi pitanje preuzimanja tih instrumenata bilo prepušteno političarima, vjerovatno većina tih instrumenata nikada ne bi bila ratifikovana. S tim u vezi, Litvansko iskustvo dobar je primjer dobrovoljnog preuzimanja međunarodnih instrumenata u cilju stvaranja i izmjene nacionalnih propisa.

Vrlo važno je istaći poseban značaj UNIDROIT načela međunarodnih komercijalnih ugovora, kao izvora Građanskog zakonika Litvanije. Naime, prva verzija UNIDROIT načela objavljena je 1994. godine. U to vrijeme Litvanija još nije bila članica UNIDROIT-a, a nažalost, Litvanski predstavnici nijesu učestvovali u procesu pripreme UNIDROIT načela. Sljedstveno tome, tadašnja uloga Litvanije u procesu usklađivanja ugovora o pravu u Evropi bila je "posmatrač".

Radna grupa je 1994. godine konačno sačinila prvi nacrt Građanskog zakonika, uključujući i poglavlje o opštim odredbama ugovornog prava. Međutim, odlučeno je da se ponovo preispitaju odredbe koje uređuju ugovore. Uprkos načelima UNIDROIT-a koji nijesu obavezujući instrument, radnoj grupi bilo je jasno da je ovaj instrument bio "bolji zakon" koji bi mogao poslužiti kao model ugovornog prava novog milenijuma. Odluka radne grupe da ponovo razmori odredbe ugovornog prava u tom svjetlu ukazuje na važnost ovog dijela Građanskog zakonika za društvo u tranziciji čiji je cilj djelotvorno funkcionisanje tržišne privrede i sistema privatne svojine. S druge strane, ugovorni propisi u Građanskom zakoniku iz 1964. godine bili su nerazvijeni, shodno čemu je radna grupa pokušala da iste modernizuje u što većoj mjeri. Međutim, to nije bilo jednostavno učiniti, jer su se pred random grupom pojavili razni problemi. Prije svega, UNIDROIT načela su "fragmentirani propis". Nasuprot tome, nacionalni Građanski zakonik je sveobuhvatan, nerijetko vrlo apstraktan, sistemski propis koji ne obuhvata samo ugovorne propise, već i propise koji uređuju lica, imovinsko pravo, porodično pravo, pravo nasljeđivanja, različite vrste obligacija, posebne ugovore itd. Na primjer, Nacrt Građanskog zakonika sastojao se od šest knjiga. Prva knjiga obuhvata opšte odredbe o pojmu i vrstama pravnih poslova, obliku i valjanosti pravnih poslova itd, dok šesta knjiga sadrži opšte odredbe o obligacijama, kao što su izvršenje obaveza, posljedice neispunjenja obaveza, ugovorne i druge odgovornosti. Struktura Građanskog zakonika nije bila baš pogodna za dosljedno ugrađivanje UNIDROIT načela. Jasno je da bi uključivanje UNIDROIT načela u Građanski zakonik zahtijevalo prilagođavanje nekih odredbi tih načela. Na primjer, bez obzira na činjenicu da je većina UNIDROIT načela uključena u Dijelu II, "Ugovorni propisi", knjige Šest Građanskog zakonika, neke odredbe UNIDROIT načela mogu se naći u relevantnim poglavljima knjige Jedan o pravnim poslovima i u relevantnim poglavljima knjige Šest o opštim pitanjima koje uređuju obligacione odnose. Pored toga, struktura i sastav Građanskog zakonika nijesu dopuštali potpuno prihvatanje pojedinih odredbi UNIDROIT načela.

Druga poteškoća koja se odnosi na inkorporiranje UNIDROIT načela u Građanski zakonik bila je njihova koncepcija za međunarodne ugovore. Radna grupa je shvatila da političari neće prihvatiti neke liberalne odredbe UNIDROIT načela

tokom procesa usvajanja Građanskog zakonika u parlamentu. Na primjer, ideja formalizma u ugovornom pravu bila je vrlo jaka u Litvaniji.

Treći problem bio je da su UNIDROIT načela u osnovi zamišljena za komercijalne ugovore. Građanskim zakonikom trebalo je urediti tri različite vrste ugovora – komercijalni, građanski i potrošački. Stoga je bilo neophodno osigurati opšta pravila primjenjiva na sve vrste ugovora, kao i posebna pravila primjenjiva samo na komercijalne ili potrošačke ugovore.

Radnu grupu za izradu Građanskog zakonika činilo je samo sedam članova, dok je mogućnost zapošljavanja savjetnika bila ograničena. Međutim, radna grupa je tražila savjete od stranih stručnjaka uključenih u proces pripreme UNIDROIT načela (prof. J. Bonella, P. Schlechtriema i U. Drobnig).

Građanski zakonik Litvanije stupio je na snagu 1. jula 2001. godine.

Prvi zaključak koji proizilazi iz dosadašnjeg iskustva primjene ovog zakonika potvrđuje poznate podjele između “zakona u knjigama” i “zakona u akciji”. Litvanija je prenijela u svoj Građanski zakonik mnoga pravila privatnog prava, uključujući odredbe prava Evropske unije, odredbe nekoliko međunarodnih konvencija, dokumente Vijeća Evrope i veliki dio odredbi UNIDROIT načela iz 1994. godine. U tom smislu, postupak kodifikacije u Litvaniji koji je trajao od 1990. do 2001. godine mogao bi se opisati kao proces transplantacije. Ipak, transplantacija jedinstvenih međunarodnih instrumenata u nacionalni zakonski okvir samo je prvi korak. Drugi, važniji i složeniji je praktična primjena i tumačenje ovih jedinstvenih odredbi. Proces transplantacije međunarodnih i stranih instrumenata u nacionalni zakon moglo bi sprovesti nekoliko pravnikâ, kao što se to dogodilo u Litvaniji tokom izrade građanskog zakonika. Međutim, cijela pravna zajednica mora biti uključena u proces primjene i tumačenja transplantiranih odredbi. U tom pogledu, rezultati pravne reforme uveliko zavise od kvalifikacije, znanja, otvorenosti i spremnosti svih članova pravne zajednice. Nažalost, pravna zajednica u Litvaniji još uvijek posjeduje mnoge naznake bivšeg sovjetskog pravnog sistema. Tokom prošlih godina, pravno mišljenje i pravna praksa u post-sovjetskim državama podvrgnuti su opsežnoj kritičkoj procjeni. Iz Evropskog suda pravde naglašen je “pravni deficit” u post-sovjetskim državama – nedostatak bogatih zakonskih biblioteka, kao i nedostatak u pogledu objavljivanja presuda.

Izvor:

- <http://www.juridicainternational.eu/?id=12715>

GRAĐANSKI ZAKONIK KATALONIJE ***(“Codi Civil de Catalunya”)***

Katalonija je jedna od 17 autonomnih pokrajina Španije. Nalazi se u sjeveroistočnom dijelu Pirinejskog poluostrva. Njeno područje uglavnom odgovara istorijskoj teritoriji Kneževine Katalonije. Zvaničan broj stanovnika je oko 7,5 miliona (prema podacima iz 2010. godine). Zvanično je priznata kao istorijska nacija u Katalonskom autonomnom statutu usvojenom 1979. godine, u skladu sa ustavom Španije iz 1978. godine. Podijeljena je na 4 provincije, koje su dalje podijeljene na okruge.

Po okončanju Španskog građanskog rata 1939. godine, general Franko ukinuo je autonomiju Katalonije i ograničio upotrebu katalonskog jezika, što je vremenom dovelo do velikog nezadovoljstva kod stanovništva, pa je odmah nakon njegove smrti 1975. godine izvršen pritisak za dobijanje autonomije, koja je konačno izdejsstvovana 1978. godine. Kao veoma razvijena oblast u državi, Katalonija je iskoristila priključenje Španije Evropskoj uniji 1985. godine i naglo se razvila tokom posljednje tri decenije. 18. juna 2006. godine u Kataloniji je održan referendum na kojem je sa 74% glasova podržano donošenje novog Statuta na osnovu kojeg je Katalonija dobila najširu autonomiju i punu samoupravu u okviru Španije, de fakto, dobila je status federalne jedinice.

Građansko pravo Kneževine Katalonije, koje je stvoreno tokom srednjeg vijeka i ranog modernog doba, preživjelo je potiskivanje institucija i prava koji su se desili nakon poraza u ratu za špansko nasljeđe 1716. godine. Dekretima Nueva Planta, koji su proglašeni od strane španskog kralja Filipa V, građansko pravo Katalonije ostalo je na snazi dok su njene institucije istovremeno ukinute. Imajući u vidu da su sudovi Katalonije bili ukinuti, to je i pravo Katalonije ostalo bez promjena u naredna dva vijeka.

Tokom 19. i 20. vijeka, i pored toga što je donesen novi Građanski zakonik Španije, nacionalisti Katalonije su uspješno

sačuvali svoje građansko pravo. 1960. godine odobren je "Zbornik Građanskog prava Katalonije", koji je Skupština Katalonije proglasila 1984. godine, nakon obnavljanja autonomije. Zbornik je prilagođen Zborniku demokratske post-Frankovske Španije. Pored toga, prilagođeno je i nekoliko novih posebnih zakona.

Tokom posljednjih godina 20-tog vijeka, Skupština Katalonije započela je proces kodifikacije građanskog prava, koji je završen 2002. godine, kada je usvojen Građanski zakonik Katalonije, kroz usvajanje njegove Prve knjige. Preostale knjige Građanskog zakonika Katalonije usvojene su tokom naredne decenije.

Kao i mnogi drugi građanski zakonici (Njemačka, Švajcarska, Grčka, Portugal, Rumunija), Građanski zakonik Katalonije strukturiran je prema pandektnom sistemu.

Izrada Građanskog zakonika Katalonije trajala je 15 godina. Zakonik je sačinila Komisija za izradu građanskog zakonika, koju su sačinjavali pravni stručnjaci iz akademskog i profesionalnog svijeta. U cilju regulisanja sastava, organizacije i funkcionisanja Komisije za izradu građanskog zakonika, Vlada Španije je 2000. godine, na predlog Ministra pravde, donijela Uredbu o kodifikaciji građanskog prava Katalonije. Ova uredba sadrži 3 poglavlja. Izmijenjena je i dopunjena nekoliko puta.

Građanski zakonik Katalonije veoma je obiman. Prilikom njegove izrade uzeta je u obzir i pravna tradicija Katalonije. Sadrži pravila koja uređuju privatnu sferu fizičkih i pravnih lica u **6 različitih knjiga**, i to:

- *Prva Knjiga*, koja je donesena 2002. godine, sadrži Opšte odredbe. Ova knjiga uspostavlja sistematsku strukturu Građanskog zakonika Katalonije.
- *Druga Knjiga*, koja je donesena 2010. godine, uređuje fizička lica i porodično pravo, a naročito: ličnu autonomiju fizičkih lica u oblasti zdravstvene zaštite, medicinski tretman fizičkih lica, institucije za zaštitu fizičkih lica, starateljstvo, zaštitu lica sa invaliditetom, zaštitu djece bez roditeljskog staranja, predbračni ugovor, ništavost braka, razvod braka, posljedice ništavosti, posljedice razvoda braka itd.
- *Treća Knjiga*, koja je donesena 2008. godine, uređuje pravna lica, a naročito: pravni subjektivitet pravnih lica, zastupanje pravnih lica, računovodstvo u pravnim licima, restrukturiranje i likvidaciju pravnih lica, spajanje i transformaciju, udruženja, fondacije, organe upravljanja u pravnim licima, godišnji račun itd.
- *Četvrta Knjiga*, koja je donesena 2008. godine, uređuje nasljeđivanje, a naročito: zaostavštinu ostavioca, sposobnost za nasljeđivanje, vrste nasljeđivanja, ništavost testamenta, nesposobnost za nasljeđivanje, nasljednu supstituciju, legat, zaštitu prava na nasljeđe itd.
- *Peta Knjiga*, koja je donesena 2006. godine, uređuje stvarna prava, a naročito: sticanje, prenos i prestanak stvarnih prava, upis stvarnih prava, ograničenje i zaštitu stvarnih prava, hipoteku itd.
- *Šesta knjiga*, koja je donesena 2017. godine, uređuje obligacije i sve vrste ugovora (ugovor o kupoprodaji, ugovor o zamjeni itd.). Odredbe ove knjige prilagođene su potrebama današnjeg društva, te novim pristupima i praksi.

Sve navedene knjige podijeljene su na glave, poglavlja i odjeljke.

Ovih šest knjiga proširuje i ažurira pravila iz oblasti građanskog prava koja su stotinama godina postojala u Kataloniji, a koja svjedoče o hiljadugodišnjoj istoriji ove španske pokrajine.

Građanski zakonik Katalonije ima veoma veliki značaj za ovu pokrajinu i definitivno je zamijenio kompilaciju katalonskog građanskog prava iz 1960. godine. On je "alat" koji odgovara na sadašnje i buduće izazove.

Izvori:

- <http://civil.udg.es/normacivil/cat/CCC/Index.htm>
- www.dig.es/en/normativa-civil-en-cataluna/
- <http://web.gencat.cat/en/actualitat/reportatges/El-Codi-civil-de-Catalunya/>
- http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=589062&language=ca_ES#
- https://en.wikipedia.org/wiki/Civil_Code_of_Catalonia
- <http://sr.wikipedia.org/wiki/Katalonija>

GRAĐANSKI ZAKONIK HOLANDIJE ***("Burgerlijk Wetboek")***

Privatno pravo Holandije čvrsto je ukorijenjeno na Rimskom pravu, kodifikovanom u Justinijanovom "Corpus Iuris Civilis", kao i na Francuskom građanskom zakoniku – Code Civil-u.

Prije unifikacije, skoro svaki region i opština u Holandiji imali su svoj zakon. Lokalni rimsko-holandski zakon u velikoj mjeri se naslanjao na građanski "ius commune", a naročito u pogledu obligacionog prava i načina pisanja zakona. Mnogi pokušaji kodifikacije bili su kratkotrajni. Tako je 1531.godine, Čarls V – Španski vladar Holandije, naredio kodifikaciju postojećih zakona u pravcu unifikacije zakona. Međutim, osamdeset godina rata i kraj Španske vladavine u Holandiji prekinuo je navedene planove. Oko dva vijeka kasnije - 1801.godine, učinjen je još jedan pokušaj kodifikacije građanskog prava Holandije, za vrijeme Batavijske republike, pa je 1804. godine djelimično izrađen pisani zakonik, koji, međutim, nikada nije usvojen. Nakon što je 24.maja 1806. godine Holandija postala Francuska "klijent država" konstituisana kao Kraljevina Holandija, pod vlašću Napoleonovog brata Luja Bonaparte, kralj je naredio da se u pravo Holandije prenese i usvoji francuski Code Civil, pa je u tom pravcu formirana komisija koja je, oslanjajući se u velikoj mjeri na Code Civil, sačinila Građanski zakonik Holandije pod nazivom "Vetboek Napoleona", koji je usvojen kraljevim dekretom od 1. maja 1809. godine. Tada je ukinut rimsko-holandski zakon. Međutim, navedeni zakonik bio je kratkog daha, jer je počev od 1. januara 1811. godine, nakon što je Holandija anektirana od strane Francuskog carstva, francuski Code Civil počeo da se primjenjuje na teritoriji Holandije u svom izvornom, neizmijenjenom obliku.

Kako je Holandija vrlo brzo obnovila svoju nezavisnost, i to sa kolapsom Francuske vladavine u 1813. godini, to je ponovo snažila ideja o kodifikaciji građanskog prava. Između 1816. i 1830. godine sačinjeni su različiti predlozi zakonika, tako da je Parlament Holandije 1830. godinedonio novi Građanski zakonik Holandije, koji je počeo da se primjenjuje od 1838. godine.

Navedeni zakonik bio je mješavina uticaja uglavnom francuskog Code Civil-a i rimsko-holandskog zakona. Iako je uticaj Code Civil-a bio veliki, ipak bi se mogle primijetiti određene razlike sa ovim zakonikom, prije svega u strukturi. Za razliku od francuskog modela, holandski zakonik je napravio strogu razliku između stvarnih prava (prava in rem) i ličnih prava (prava in personam). Dok je u Code Civil-u registracija "osnova za upis" ("transforni nalog") u javnom registru bila samo jedna od mogućnosti prilikom prenosa prava svojine, u Građanskom zakoniku Holandije, a u skladu sa rimsko-holandskom pravnom tradicijom, navedena registracija bila je uslov za prenos prava svojine. Pored toga, postoje velike razlike i u sadržaju. Veliki broj odredaba Code Civil-a trebalo je izmijeniti ili ukloniti iz Građanskog zakonika Holandije, jer je pravni koncept navedenog zakonika bio ili kulturološki neprikladan ili nije bio u skladu sa postojećim pravnim načelima holandskog prava. Pored svih razlika, uticaj francuskog i rimskog prava na građansko pravo Holandije uvijek je bio prisutan. U narednih 100 godina, Građanski zakonik Holandije iz 1838. godine dopunjen je više puta.

Poslije Drugog svjetskog rata javno mnjenje u politici i društvu se promijenilo, pa je Vlada Holandije 1947.godine zadužila Eduarda Mejersa profesora sa Univerziteta Leiden, koji je dugo insistirao za ponovnom kodifikacijom građanskog prava Holandije, da izvrši reviziju Zakonika iz 1838. godine, za koji se smatralo da je zastario i da je zbog toga bilo potrebno izvršiti njegovu modernizaciju, kako bi odražavao najnoviji razvoj privatnog prava. Ovaj veliki zadatak nastavljen je i nakon njegove smrti 1954.godine.

Pravno mišljenje u Holandiji bilo je oštro podijeljeno u pogledu načina na koji treba izvršiti reformu građanskog prava. S jedne strane, postojali su oni koji su preferirali reformu građanskog prava kroz sudsku praksu, tj. kroz suptilno različiti i konkretniji pristup sudova, dok su, s druge strane, bili zagovornici zakonodavnih promjena, kako bi se spriječilo da se holandski pravni sistem kreće iz kodifikovanog pravnog sistema u mješoviti sistem, a možda i u "sistem sudske prakse".

Građanski zakonik Holandije iz 1838. godine postepeno je zamijenjen novim, pojedinim Knjigama novog Građanskog zakonika Holandije, čiji je pretežni dio stupio na snagu 1. januara 1992. godine.

Naime, 1970. godine u Knjizi 1 donesen je Porodični zakon, a 1976. godine u Knjizi 2 donesen je novi korporativni zakon (vrste poslovanja), dok su 1992. godine stupile na snagu Knjige 3, 5 i 6, kao i prvi dio Knjige 7 Zakonika.

Dakle, 1992. godine donesen je novi Građanski zakonik Holandije, koji se u velikoj mjeri naslanja na Njemački građanski zakonik ("BGB"), ali koji je, sa komparativne tačke gledišta, jedinstven što se tiče njegove sistematike, jer obuhvata skoro cijelo privatno pravo.

Uprkos početnom okviru revizije koja je trebala da bude tehnička, Zakonik iz 1992. godine donosi suštinske promjene u odnosu na oba prethodna zakonika i ustaljenu praksu. Tehnički okvir revidiranog zakonika pozajmljen je iz Građanskog zakonika Njemačke, ukinuta je razlika između građanskog i privrednog prava, koji su stavljani pod širi okvir privatnog prava, dok su pravni instituti koji su bili regulisani u posebnom zakonu – Trgovačkom kodeksu, kao što su korporativno pravo, finansijsko pravo, zakon o osiguranju i zakon o saobraćaju uneseni u novi Zakonik, a unesene su i druge savremene oblasti građanskog prava, kao što su potrošačko pravo i radno pravo.

Dakle, Zakonik iz 1992. godine pokriva sve aspekte komercijalnih propisa – kompanije, osiguranje, transport, potrošače. Ovaj Zakonik je više apstraktan u odnosu na svog prethodnika (Građanski zakonik iz 1838. godine), ali i konceptualan, propisujući dobro definisane principe na različitim nivoima apstrakcije. Zakonik postavlja strogi obrazac opštih pravila na kojima se grade pojedinačne odredbe. On sadrži više “nijansi”, obezbjeđujući stepen i kvalifikaciju, na koji način je izmijenjen pristup “sve ili ništa”, koji je bio dominantan u ranijim zakonima. Oslobođen je pravnog pozitivizma francuskog sistema u korist šire diskrecije sudova kod rješavanja predmeta.

Glavni ciljevi kodifikacije građanskog prava Holandije bili su jasnost, sigurnost i predvidivost. Međutim, imajući u vidu ekonomski i tehnološki razvoj, tzv. tehnološku revoluciju koja je naročito izražena posljednjih godina, a s obzirom na objektivnu nemogućnost zakonodavnih organa da kroz pravna pravila urede sve nove pravne odnose, sudovi moraju imati određeni manevar u takvim situacijama i riješiti svaku novonastalu situaciju, koristeći pravne principe-načela.

Holandski zakonodavac je bio sasvim svjestan ove dileme, što naravno nije iznenađujuće u uslovima nastanka kodifikacije i vrlo aktivne debate između dvije struje koje su zagovarale različite pristupe. Dilemu je riješio na način koji je u početku izazvao negodovanje kod obje strane, ali koji je nakon toga naišao na više odobravanja. Vrlo je interesantno da se veliki broj materijalnih pravila u Zakoniku balansira otvorenim konceptima (opštim odredbama), koji imaju za cilj da garantuju sudovima slobodu u odlučivanju.

Fleksibilnost pravnih normi ovog Zakonika omogućava mu da se suoči sa novim izazovima, bez izmjena i dopuna.

Što se tiče strukture Zakonika, isti sadrži više od 3.500 članova raspoređenih u 8 knjiga, i to:

- *Knjiga 1* – Fizička lica i Porodični zakon – Ova knjiga propisuje prava fizičkih lica, uključujući pravo na ime i prezime, zatim uređuje rođenje i smrt fizičkog lica, starateljstvo, brak i razvod braka, roditeljsko pravo, starateljstvo itd.
- *Knjiga 2* – Pravna lica – Ova knjiga uređuje prava i obaveze pravnih lica i pretežno uređuje oblast poslovnog prava.
- *Knjiga 3* – Imovinsko pravo (uopšteno) – Ova knjiga, uglavnom, uređuje prenos robe.
- *Knjiga 4* – Zakon o nasljeđivanju – Ova knjiga uređuje nasljeđivanje (smrt ostavioca, prelazak imovine na nasljednike, posljednja volja ostavioca, zakonsko nasljeđivanje i sl.);
- *Knjiga 5* – Prava na nepokretnostima – Ova knjiga uređuje imovinska prava na nepokretnostima (svojinu, korišćenje, službenosti itd);
- *Knjiga 6* – Obligaciono pravo i ugovori – Ova knjiga uređuje prava i obaveze nastale po osnovu ugovora, delikte itd.;
- *Knjiga 7* – Posebni ugovori – Ova knjiga uređuje Ugovor o kupoprodaji i druge ugovore;
- *Knjiga 7A* – Posebni ugovori (stari ugovori, jer ovaj dio još nije obnovljen) – Ova knjiga će na kraju nestati iz Zakonika, što će podrazumijevati da će veliki broj ugovora biti prebačen u knjigu 7;
- *Knjiga 8* – Zakon o transportu i prevoznim sredstvima – Ova knjiga prvenstveno uređuje prevoz. Odnosi se na sve vidove saobraćaja: drumski, vodeni, vazdušni i željeznički.

U početku je plan bio da Zakonik sadrži i knjigu koja bi uredila pravo intelektualne svojine, kao i knjigu o Međunarodnom privatnom pravu, što znači da bi Zakonik imao 10 knjiga, ali, iako još nezvanično, ovaj plan je napušten, jer navedene oblasti uglavnom uređuju međunarodne konvencije i uredbe Evropske unije.

Glavna odlika ovog zakonika je njegova tzv. laminirana struktura između 8 knjiga. Naime, prethodno se nalaze opšta, a zatim posebna-pojedinačna pravila. Pravila sadržana u “ranijoj” knjizi (npr. knjizi 3), uvijek se primjenjuju i na subjekte koji su regulisani u kasnijoj knjizi (npr. knjizi 6), ali samo u slučaju da ta druga knjiga ne sadrži posebna pravila za konkretan slučaj.

Svaka posebna Knjiga Zakonika počinje svojim članom 1. Dakle, prva odredba Knjige 1 je član 1 i prva odredba Knjige 2 je takođe označen kao član 1 itd. Da bi se naznačila Knjiga iz koje član potiče, broj te Knjige se upisuje ispred broja člana. Dakle, član 1 Knjige 1 označava se kao “1:1 BV”, dok je se član 1 Knjige 6 označava kao “6:1 BV” itd.

Ovaj Zakonik je u velikoj mjeri odraz ideje da je pogrešno držati se tekstualnog značenja zakonske odredbe, s obzirom da je od mnogo većeg značaja da zakon garantuje pošten i razuman ishod spora. S tim u vezi, koncept “dobre vjere” prožima se kroz sve grane građanskog prava Holandije, a posebno kroz obligaciono pravo i ugovore. Prvi član Knjige 6 Zakonika sadrži princip savjesnosti i poštenja, dok prvi član odjeljka 6.5.4. Zakonika propisuje da odnosi između ugovornih strana počivaju na principima opravdanosti i pravičnosti, tj. na principima “bona fide” ili dobre vjere.

Iako previše diskrecije sudu kroz propisivanje opštih, fleksibilnih normi može da naruši sigurnost i jedinstvenost, kao ključne ciljeve kodifikacije, ipak je to bio svjestan izbor zakonodavnog tijela, u cilju obezbjeđenja fleksibilnosti Zakonika, kako bi se isti mogao primijeniti u svim situacijama. Pravna sigurnost zavisi od sudske prakse u primjeni Zakonika, za koju je od odlučujućeg značaja rad Vrhovnog suda Holandije, koji svojim odlukama vrši ujednačavanje sudske prakse i daje tumačenja novonastalih situacija koje nijesu uređene Zakonikom, kroz primjenu načela i opštih odredbi.

U konačnom, proces rekodifikacije građanskog prava Holandije, koji je rezultirao donošenjem Građanskog zakonika iz 1992. godine, izuzetno je značajan sa nekoliko aspekata.

Naime, cjelokupno privatno pravo – građansko pravo u strogom smislu riječi (stvarno pravo, obligaciono pravo, porodično pravo i nasljedno pravo), zatim trgovinsko pravo, radno pravo i potrošačko pravo objedinjeno je u jedinstvenom zakoniku. Njegova čista sistemska struktura i jednolična terminologija garantuju sigurnost, jasnost i predvidljivost. Međutim, prilikom detaljnijeg ispitivanja, ta sigurnost i predvidljivost mogu biti dovedeni u pitanje, jer je holandski zakonodavac dao veliku diskreciju sudovima. Diskrecija ima dva aspekta. Sudovi su slobodni da dalje razvijaju Zakonik u onim dijelovima u kojima nijesu uređena pojedina postupanja, dok, s druge strane, sudovi imaju mogućnost odstupanja od posebnih odredbi Zakonika kako bi se izbjegao nepravedan rezultat u konkretnom slučaju.

U sistemima kodifikovanog građanskog prava nema mnogo pravnih stručnjaka koji bi se usprotivili konceptu fleksibilnih normi, jer su njegove prednosti očigledne. Samo pomoću takve fleksibilnosti zakonici mogu opstati dugo vremena. Samo fleksibilne norme dozvoljavaju sudu da ispravi okolnosti svakog pojedinačnog slučaja, koje se često ne uklapaju u apstraktne odredbe Zakonika. Štaviše, otvoreni koncepti zakonika sa fleksibilnim normama imaju važnu ulogu u konstituisanju unutrašnje kohezije i jedinstva u sistem prava koji se posmatra kao cjelina. Inovacije u jednoj oblasti Zakonika mogu se “izvoziti” u druge oblasti, kako bi se obezbijedilo jedinstvo gdje god je to moguće, a razlike se mogu dozvoliti samo tamo gdje je to potrebno.

Zakonik iz 1992. godine sadrži više opštih odredbi od Francuskog građanskog zakonika i Njemačkog građanskog zakonika, ali, s druge strane, u zemljama gdje građansko pravo nije kodifikovano, postoji mnogo više “slobodnog prostora” za sudove nego u Holandiji, pa se čini da je u ovom pogledu, kao i u nekoliko drugih, Zakonik zauzeo srednji kurs.

Većina stručne javnosti u Holandiji smatra da ovaj Zakonik, sa svojim fleksibilnim normama, savršeno odgovara trenutnoj situaciji u Holandiji, te da bi, u slučaju da je zakonodavac zauzeo konzervativniju poziciju u pogledu strogosti odredbi, i, shodno tome, slobode sudova, sigurno moglo doći do teške kritike većine pravnih stručnjaka. Pravna sigurnost ne zavisi od odredbi ovog zakonika, tj. strogosti njegovih normi, već od mudrosti sudija. Kurs koji je slijedio Vrhovni sud Holandije tokom posljednjih decenija bio je široko prihvaćen, a sudije navedenog suda su bili među najvažnijim kreatorima Zakonika.

Izvori:

- www.dutchcivillaw.com/content/legalsystem
- https://www.trans-lex.org/123700/_/hartkamp-arthur-judicial-discretion-under-the-new-civil-code-of-the-netherlands-40-amjcompl-1992-at-551-et-seq/
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Burgerlijk_Wetboek_Nederland
- www.dutchcivillaw.com/civilcodegeneral.htm
- https://en.wikipedia.org/wiki/Burgerlijk_Wetboek

GRAĐANSKO PRAVO KIPRA

Kipar je ostrvska država koja se nalazi u istočnom dijelu Sredozemnog mora, u neposrednoj blizini turske obale, okrenut prema turbulentnom region Bliskog istoka. Ostrvo je dugo vremena bilo raskršće između Evrope, Azije i Afrike, a još uvijek su prisutni mnogi tragovi drevnih civilizacija – rimske, vizantijske i venecijanske. Kroz istoriju, Kipar je bio

pod uticajem Grčke, zatim Rimskog carstva, Osmanskog carstva i Velike Britanije, sve do 1960. godine, kada je proglasio nezavisnost. Nedugo nakon proglašenja nezavisnosti, 1974. godine, a nakon što je Turska izvršila prisilnu invaziju, Kipar je etnički podijeljen. Kipar (oba dijela) ima ukupno 865.000 stanovnika, od kojih Grci čine većinsko stanovništvo. Od 1. maja 2004. godine Kipar je član Evropske unije.

Prema članu 1 Ustava, Kipar je nezavisna i suverena Republika, sa predsjedničkim sistemom vladavine. Vlast je podijeljena na izvršnu, zakonodavnu i sudsku, uz punu zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Osnovna ljudska prava i slobode garantovani su Ustavom Kipra, po uzoru na Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Zakonodavna, izvršna i sudska vlast dužne su da obezbijede efektivnu zaštitu ljudskih prava i sloboda, svako u okviru svojih nadležnosti.

Nakon nezavisnosti Kipra i donošenja Ustava, sljedeća važna stvar za ovo ostrvo bilo je donošenje zakona. U to vrijeme na Kipru su bili na snazi brojni engleski zakoni.

Propisi Kipra mogu se podijeliti na one koji su doneseni tokom kolonijalne ere i koji su održani na snazi i one koji su donijeti nakon nezavisnosti Kipra, u njegovom predstavničkom domu.

Za pravni sistem Kipra može se reći da je to mješoviti ili tzv. "hibridni" pravni sistem, čije je privatno pravo uglavnom običajno (precedentno) pravo, dok se javno pravo "naslanja" na kontinentalnu pravnu tradiciju. Dakle, pravo Kipra je izgrađeno na temeljima običajnog prava i kontinentalnog prava. Od zemalja sa mješovitim pravnim sistemom, Kipar najviše "naginja" običajnom-precedentnom pravu. Raniji kolonijalni status Kipra, a nakon toga okupacija značajnog dijela njegove teritorije, doprinijeli su nevjerovatno složenoj slici njegovog pravnog sistema, koji je rijetko pravilno proučavan, bilo iznutra ili spolja. Postoji relativno malo publikacija o pravu Kipra, a iste su uglavnom nekritičke prezentacije.

U periodu nakon Drugog svjetskog rata do nezavisnosti Kipra, kolonijalna vlada Velike Britanije pokušala je da konsoliduje svoju poziciju na Kipru kroz reformu zakonodavstva. Tako su u pravo Kipra prenijeti pojedini zakoni iz V. Britanije i Velsa i primjenjivalo se običajno pravo. Glavna reforma odnosila se na privredno pravo. Nakon proglašenja nezavisnosti, Kipar je morao sprovesti dosta aktivnu normativnu aktivnost. Koliko je značajan ostao uticaj prava V. Britanije govori činjenica da je Zakon o prodaji robe iz 1994. godine gotovo identičan britanskom Zakonu o trgovini robom iz 1979. godine, dok je Zakon o autorskim pravima iz 1979. godine inspirisan britanskim Zakonom o autorskim pravima iz 1956. godine. Sa druge strane, primarno polje uticaja prava Grčke u sferi privatnog prava Kipra je porodično pravo. Porodično pravo Grčke imalo je direktan uticaj na Zakon o braku (razvod, podjelu bračne tekovine, djecu i roditeljstvo). Glavni izuzetak se odnosio na institut usvojenja, koje je tradicionalno bilo u skladu sa pravom V. Britanije.

Nakon 15. godina internih debata i internacionalnih pregovora Kipar je 2004. godine postao član Evropske unije. Posebno su rane 2000-te bile orjentisane ka pripremi Kipra za evropske integracije.

Izvori prava na Kipru

Izvori prava na Kipru su: propisi Evropske unije, Ustav Kipra, međunarodni ugovori, konvencije, zakoni, podzakonski akti, obavezujuće odluke Vrhovnog suda Kipra, te običajno pravo i principi pravičnosti.

1. Propisi Evropske unije

Imajući u vidu da je Kipar punopravni član Evropske unije, propisi Evropske unije imaju prednost u primjeni nad propisima Kipra, uključujući i njegov Ustav, tako da su izuzetno važan izvor prava na Kipru. Kako bi jasno pokazao superiornost prava Evropske unije nad domaćim pravom, Kipar je izmijenio svoj Ustav 2006. godine, na način što je propisao da propisi Evropske unije imaju supremaciju nad domaćim zakonodavstvom.

2. Ustav Kipra

Kipar je donio svoj ustav 1960. godine, kada je proglasio nezavisnost. Nakon prijema Kipra u Evropsku uniju, Ustav je izmijenjen.

3. Međunarodni ugovori/konvencije

Ustavom Kipra propisano je da međunarodne konvencije, ugovori i sporazumi, nakon što su ratifikovani i objavljeni u Službenom listu Kipra, imaju višu pravnu snagu od bilo kojeg domaćeg propisa, ali ne i Ustava.

4. Zakoni

Pisani zakoni koje donosi Parlament Kipra koji vrši zakonodavnu vlast, a koji moraju biti u skladu sa Ustavom i pravom Evropske unije, takođe su izvor prava na Kipru.

5. Podzanski akti (administrativni i izvršni akti)

Podzakonski akti su akti koje donosi izvršna vlast (tzv. sekundarno zakonodavstvo). Moraju biti u skladu sa zakonom, Ustavom i pravom Evropske unije.

6. Odluke Vrhovnog suda Kipra

obavezujuće su za niže sudove (doktrina vezanosti nižih sudova odlukama Vrhovnog suda), pa su iste vrlo važan izvor prava na Kipru. Pored toga, Vrhovni sud ima mogućnost da ispita saglasnost bilo kojeg zakona koji je usvojio Parlament Kipra sa Ustavom. Međutim, ako se pitanje saglasnosti odredbe nekog zakona sa ustavom postavi u npr. parničnom postupku, nadležni prvostepeni sud može ispitati saglasnost sporne odredbe sa ustavom kao sporedno pitanje koje se pojavljuje u tom postupku.

7. Običajno pravo (common law) i principi pravičnosti

kao izvor prava na Kipru primjenjuju se u situaciji kada ne postoji odgovarajući zakonski propis. Sudovi na Kipru se u potpunosti pridržavaju pravila da su niži sudovi vezani presudama Vrhovnog suda Kipra.

Hijerarhija izvora prava

Nakon prijema Kipra u Evropsku uniju, izvori prava na Kipru strogo su hijerarhijski podijeljeni na sljedeći način:

- Pravo Evropske unije
- Ustav Kipra
- Međunarni ugovori/konvencije/sporazumi
- Zakoni
- Odluke Vrhovnog suda Kipra
- Običajno pravo (common law) i načela pravičnosti, kao značajni izvori prava Kipra, koji se pojavljuju kao izvor prava Kipra u slučajevima kada ne postoji zakonski propis.

Građansko pravo Kipra podijeljeno je na sljedeći način:

1. Opšte odredbe;

Opšte odredbe sadrže pravila i definicije za sve građansko-pravne odnose, bez obzira na kategoriju kojoj pripadaju.

2. Ugovorno pravo;

Ugovorno pravo Kipra, sadržano u Ugovornom zakonu, predstavlja kodifikaciju Engleskog običajnog prava (common law) i principa pravičnosti. Ono propisuje, pored ostalog, šta je ugovor, kako nastaje ugovor, sposobnost stranaka da zaključe ugovor, uslove za zaključenje punovažnog ugovora, posljedice u slučaju neispunjenja ugovorne obaveze, prelazak ugovorne obaveze na nasljednike, naknadu štete u slučaju neispunjenja itd. Posebnost Ugovornog prava Kipra je, u odnosu na konvencionalan pristup ugovornom pravu, pisano obećanje za ispunjenje ugovorne obaveze, koje se potpisuje pred dva svjedoka koji su istovremeno prisutni, osnovom kojeg se, u slučaju neispunjenja, u određeno vrijeme, isplaćuje mnogo više novca na zahtjev druge strane. Snaga pisanog obećanja je izuzetno velika, jer radi se o snažnom dokazu o postojanju duga, tako da se može osporavati jedino ako je falsifikovana ili ako je zaključena pod prinudom ili prijetnjom. Dakle, glavni izvor Ugovornog zakona Kipra jeste britanska sudska praksa, koja je omogućila Kipru pružanje vrlo visokog stepena pravne sigurnosti iz ove oblasti.

3. Stvarno pravo;

Ova grana prava uređuje stvarna prava na pokretnim stvarima i nepokretnostima (pravo svojine, pravo državnine, pravo službenosti itd.). Budući da je Kipar bio pod osmanskom vladavinom između 1570. i 1878. godine, neki od kodifikovanih zakona, a pogotovo zakon koji uređuje stvarna prava, pod uticajem je načela osmanskog prava koja uređuju navedenu oblast.

4. Pravo koje uređuje delikte;

Pravo koje uređuje delikte takođe je kodifikovano. Uvedeno je pod engleskom dominacijom 1. januara 1933. godine. Ono definiše delikt, odgovornost za naknadu štete, lica ovlašćena na podnošenje zahtjeva/tužbe za naknadu štete, zastarijevanje prava na podnošenje zahtjeva/tužbe itd. U principu, bazira se na engleskom običajnom pravu, ali ima i elemente evropsko-kontinentalnog prava.

5. Porodično pravo;

Porodično pravo uređuje porodične odnose. Materija porodičnog prava Kipra regulisana je sa više instrumenata. Najznačajniji član Ustava Kipra u vezi sa Porodičnim pravom je član 111, koji je izmijenjen i dopunjen Prvim amandmanom na Ustav iz 1989. godine, kojim je propisano formiranje porodičnih sudova. Pored toga, ovaj amandman je uveo instituciju braka u grčkoj zajednici na Kipru i ustanovio je tzv. "snažan udarac", kao uzrok za razvod braka. Prije navedene izmjene brak je kod članova grčke zajednice na Kipru bio uređen odgovarajućim crkvenim propisima, dok je razvod vršen pred crkvenim sudovima. Protivljenje crkve na ovaj amandman bilo je vrlo snažno. Nadalje, član 15 Ustava štiti pravo na porodični i privatni život, dok član 22 jemči slobodu sklapanja braka i zasnivanja porodice. Specifičnost porodičnog prava Kipra je i to što, kroz odgovarajuće zakonske propise, propisuje da će se odbaciti tužba za razvod braka ako stranke prije podnošenja tužbe nijesu o namjeri razvoda braka obavijestile nadležnog episkopa koji je dužan da ih pozove da lično pristupe kod njega radi pokušaja mirenja. Protekom tri mjeseca od dana kada je episkop obaviješten o namjeri stranaka za podnošenje tužbe za razvod braka, a u slučaju da se mirenje uspješno ne okonča, smatra se da isto nije uspjelo. Dakle, prethodno obraćanje nadležnom episkopu radi pokušaja mirenja predstavlja procesnu pretpostavku za pokretanje brakorazvode parnice pred nadležnim porodičnim sudom.

Vrlo važan zakon iz domena porodičnog prava je Zakon o djeci iz 1991. godine. U oblast porodičnog prava Kipra spada i Zakon o braku iz 2003. godine koji definiše brak, uslove i ograničenja za zaključenje braka, ništavost braka, poništaj i razvod braka itd. U konačnom, oblast porodičnog prava Kipra regulisana je i međunarodnim konvencijama koje je Kipar ratifikovao (Haška konvencija o priznanju i izvršenju odluka o razvodu braka, koja je ratifikovana 1982. godine i Haška konvencija o građanskim aspektima međunarodne otmice djece koja je ratifikovana 1994. godine). Na porodično pravo Kipra značajan uticaj ima pravo Grčke, a u posljednje vrijeme grčki jezik je sve više u upotrebi na Kipru, što ovaj mješoviti pravni sistem dodatno usložnjava i čini težim za razumijevanje.

6. Nasljedno pravo;

Nasljedno pravo na Kipru uređeno je Zakonom o nasljeđivanju iz 1970. godine, koji je izmijenjen i dopunjen 1989. godine. Ovim zakonom određeno je ko mogu biti nasljednici ostavioca, šta predstavlja zaostavštinu ostavioca, trenutak prelaska imovine sa ostavioca na nasljednike, nedostojnost za nasljeđivanje itd.

U skladu sa prednje navedenim, može se zaključiti da se pravo Kipra, iako u velikoj mjeri kodifikovano, u značajnoj mjeri i dalje naslanja na običajno pravo. Uprkos obimnim kodifikacijama, osnovna doktrina presedana i dalje važi. Prvostepeni sudovi imaju obavezu da prate tumačenja koja daje Vrhovni sud u presudama kojima uspostavlja sudsku praksu. Pošto je većina važećih zakona Kipra preuzela principe običajnog prava, sudska praksa Ujedinjenog kraljevstva, pa čak i drugih jurisdikcija Komnovelta, predstavljala je važan izvor tumačenja za sudove na Kipru. Međutim, taj uticaj je nakon nezavisnosti Kipra značajno umanjen, jer su sudovi Kipra stvorili svoju sudsku praksu, za koju se smatra da je autoritativnija i bolje prilagođena posebnostima lokalnog društva. Za razliku od Ujedinjenog Kraljevstva, vlada Kipra usvojila je brojne kodifikacije na osnovu običajnog prava, poznate kao poglavlja, koja su na snazi i danas. Nakon pristupanja Kipra Evropskoj uniji, brojni zakoni Kipra usklađeni su sa pravnom tekovinom Evropske unije, sa kojom se usklađuje i sudska praksa, koja i dalje igra vrlo važnu ulogu u pravnom sistemu Kipra. Dakle, riječ je o vrlo specifičnom pravnom sistemu čiji je značajan broj propisa kodifikovan, ali u kome i dalje vrlo važnu ulogu, kao izvor prava, igraju odluke Vrhovnog suda, što je posljedica dugogodišnje vladavine Engleske ovim ostrvom.

U konačnom, Kipar pripada maloj grupi pravnih sistema koji su nekada pripadali sistemu običajnog prava, a koji su se od istog udaljili, kao što je to Kipar djelimično učinio nakon proglašenja svoje nezavisnosti 1960. godine. Međutim, uticaj običajnog prava na Kipru je i dalje izuzetno veliki, a možda i pretežan u odnosu na kontinentalni pravni sistem, tako da je rad sudova, a posebno Vrhovnog suda od izuzetne važnosti za pravnu sigurnost na Kipru.

Izvori:

- https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-cy-el.do?member=1
- http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/dmlindex_gr/dmlindex__gr
- https://en.m.wikipedia.org/wiki/Law_of_Cyprus
- <http://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1087&context=jcls>
- "Cyprus as a Mixed Legal System", Nikitas E. Hatzimihail

FRANCUSKI GRAĐANSKI ZAKONIK

(Code Civil des Français)

Uvod

Francuski građanski zakonik, poznat pod izvornim imenom Code Civil, donesen je 1804. godine za vrijeme vladavine Napoleona Bonaparte. Ovaj zakonik predstavlja jedan od najuticajnijih izvora građanskog prava, kao i nacionalnih kodifikacija evropskog i vanevropskog pravnog područja. Iako je proglašen početkom 19. vijeka pod uticajem Napoleona, on predstavlja izuzetno moderan instrument, koji je uprkos brojnim društvenim promjenama u Francuskoj uspio da ostane na snazi u razdoblju dužem od dvjesto godina.

Code Civil počiva na nekoliko osnovnih ideja nastalih u građanskoj revoluciji: jednakost svih pred zakonom, nepriznavanje privilegija stečenih rođenjem, sloboda vjeroispovijesti, sekularizacija države, pravo na izbor zaposlenja i jačanje porodice. Međutim, on nije ponikao samo iz duha francuske revolucije, koja je radikalno ukinula sve feudalne institucije starog režima istaknuvši nove vrijednosti, već je u sebi uklopio rezultate dugog historijskog razvoja spajajući tradicionalne i nove institute.

Osnovna ideja tvoraca Code Civil-a bila je da stvore zakonik koji će se odlikovati jasnoćom i preciznošću. Code Civil je pisan prostim i jasnim jezikom i kao takav ima izrazito i prije svega praktičan značaj. Njegovi tvorci su izbjegli unošenje u zakonik teorijskih formula, koje bi mu dale teorijsku fizionomiju, jedan dogmatski ili filozofski izgled i karakter, i zbog toga, on, osim izuzetno, ne sadrži doktrinarne i apstraktne definicije koje bi mogle otežati njegovo razumijevanje i oslabiti njegovu preciznost.

Po svojoj strukturi i sistematici, po svojoj kodifikacionoj koncepciji Code Civil upravo odgovara navedenim ciljevima i shvatanjima njegovih tvoraca. To se naročito ogleda u činjenici što uvodni dio ("*Titre préliminaire*") sadrži samo nekoliko opštih pravnih principa o proglašenju, dejstvima i primjeni zakonika i ništa više od toga. Sva druga pravila građanskog prava sadržana su u odgovarajućim „knjigama“ koje su posvećene konkretnim materijama koje su predmet regulisanja. Zbog shvatanja zakonika kao „praktičnog djela“ izostali su apstrahovanje i sinteza i tamo gdje su oni eventualno bili mogući i korisni.

Procedura izrade

Za potrebe izrade jedinstvenog građanskog zakonika Napoleon je 13. jula 1800. godine imenovao četvoročlanu komisiju koju su činili: Portalis, predstavnik Pljenidbenog suda, Bigot de Preameneu, predstavnik Kasacionog suda, Maleville, sudija Kasacionog suda i Tronchet, predsjednik Kasacionog suda. Ovakav sastav komisije bio je kompromis različitih pravnih tradicija i shvatanja, jer su Tronchet i Bigot poticali sa sjevera Francuske gdje se primjenjivalo običajno pravo, dok su Portalis i Maleville poticali s juga Francuske gdje se primjenjivalo rimsko pravo.

Prvi nacrt zakona komisija je izradila u razdoblju od 4 mjeseca. Međutim, cijela procedura izrade zakonika trajala je 4 godine. U tom procesu doneseno je 36 zakona koje je Napoleon proglasio prije nego što su objedinjeni u jedinstvenu kodifikaciju.

U razdoblju između marta 1803. godine i marta 1804. godine građanski zakonik je izglasan u 36 posebnih zakona, a svi oni su građanskim zakonikom od 21. marta 1804. godine objedinjeni u jedinstveni zakonik od 2281 članova, pod nazivom „Code Civil de Français“.

Što se tiče same procedure izrade zakonika ona se sastojala u sljedećem: nacrti su prvo bili prezentovani sudovima koji su davali svoje mišljenje u formi „opservacije“, nakon čega su zajedno sa „opservacijama“ upućivani Državnom savjetu, a zatim su diskutovani na Tribunatu, nakon čega je o njima glasalo Zakonodavno tijelo, da bi ih zatim verificovao Senat i, na kraju, proglasio imperator. Navedena procedura propisana je Ustavom iz 1799. godine.

Sistematika

Po uzoru na Justinijanovu kodifikaciju, Code Civil je podijeljen na knjige, knjige na naslove, a svaki se naslov odnosi na određeni dio prava kao npr. nasljeđivanje, brak, usvojenje... Izvorno se sastojao od 2281 član, od kojih 6 članova čini uvodni dio, dok je 2275 članova bilo raspoređeno u tri knjige, i to: prvu knjigu koja nosi naslov „O licima“ i koja uređuje statusnopravni, porodični i porodičnopravni položaj fizičkih lica, drugu knjigu koja nosi naslov „O imovini i različitim

oblicima imovine“ i uređuje stvarnopravne institute i treću knjigu koja nosi naslov „O različitim načinima sticanja svojine“ i koja uređuje nasljedno pravo, obligaciono pravo, posebne vrste ugovora i založno pravo.

Code Civil je od vremena donošenja pretrpio određene izmjene i dopune, tako da se sada sastoji od sljedećih dijelova:

- *Uvodni dio*, koji uređuje efekte i primjenu zakona uopšte i sastoji se samo od 6 članova (1-6);
- *Prva knjiga*, koja uređuje lica (građanska prava, statusna pitanja, roditeljstvo, upravljanje imovinom maloljetnika i odraslih pod starateljstvom, mjere zaštite žrtava nasilja itd.), sastoji se od 508 članova (7-515);
- *Druga knjiga*, koja uređuje pitanja u vezi sa imovinom i različitim oblicima imovine (svojina, načini sticanja svojine, dioba imovine, službenosti i dr.), sastoji se od 194 člana (516-710);
- *Treća knjiga*, koja uređuje različite načine sticanja imovine (nasljeđivanje, poklon, kupoprodaja itd.), sastoji se od 1567 članova (711-2278). Ova knjiga je ujedno i najobimnija;
- *Četvrta knjiga*, koja uređuje obezbjeđenje (stvarna i lična sredstva obezbjeđenja), sastoji se od 209 članova (2279-2488);
- *Peta knjiga*, koja nosi naslov „Odredbe koje važe za Mayotte“, sastoji se od 45 članova (2489-2534) i sadrži odredbe iz prve, druge i treće knjige, kao i odredbe koje se odnose na registraciju nepokretne imovine, prava na nepokretnostima, hipoteku i prisilnu eksproprijaciju, a koje se primjenjuju na ostrvu Myotte, koje je od 2011. godine francuski departman.

Kao što je naprijed i navedeno, sve knjige podijeljene su na naslove, naslovi na poglavlja, poglavlja na odjeljke, a odjeljci na paragrafe.

Kada su u pitanju izmjene i dopune Code Civil-a, pored ostalog, značajno je ukazati da je do 21. vijeka ovaj zakonik mijenjan tako što su novi zakoni *umetani* uz poštovanje postojeće sistematizacije i numeracije članova. Npr. jedan je član zakona „izmijenjen“ (čl. 1778) tako što su na mjesto prvobitnog teksta umetnute odredbe (stotinak članova) o zakupu stanova. Neke su izmjene bile samo u nekoliko članova ali sa velikim značajem, na primjer najprije je 1975. godine, a zatim i 1985. godine izmijenjeno pravo na umanjenje ugovorne kazne. Na ovaj način bitno su promijenjene i modernizovane čitave grane prava, i to prvo statusno unutar porodičnog prava (izjednačenje položaja žene), zatim i porodično i nasljedno pravo.

Ovaj sistem (tehnika) izmjena, napušten je početkom ovog vijeka.

U 2006. godini bitno je izmijenjen sistem obezbjeđenja potraživanja, tako što je izmijenjena sama sistematizacija zakona, uvođenjem četvrte knjige, *O obezbjeđenju*, i napuštena je dotadašnja numeracija članova. To više nije klasični, trodijelni, instituconalni sistem. Rješavajući odnos tradicije i savremenih potreba, francusko pravo se opredijelilo za drugo, koliko god da se radi o velikoj tradiciji i koliko god da su francuzi skloni da tradiciju čuvaju. Kada su se neke izmjene pokazale neuspješnim, korigovali su ih.

U oktobru 2016. godine stupile su na snagu izmjene (Decret) kojima je bitno izmijenjeno ugovorno i opšte obligaciono pravo. I formalno i sadržinski zahvat je ogroman. Dekret koji sadrži izmjene ima preko 250 članova. Francuzi se nijesu libili da napuste neke tradicionalne ustanove i zamijene ih praktičnijim, preuzetim iz druge porodice kontinentalnog prava. Na primjer, odnosno kao ilustracija, preuzimanje duga nije više personalna novacija (dakle diskontinuitet obligacije), već je prihvaćen model personalne subrogacije. Poseban značaj dat je predugovornoj obavezi informisanja, a promijenjena su i pravila o podijeljenim i solidarnim obligacijama itd.

Stil i jezik

U pogledu stila i jezika Code Civil je postigao izuzetnu jasnoću i pravnu tehniku. Začuđujuće je kako je na samom početku kapitalističkog razvoja pravna tehnika dosegla taj nivo. Jezik zakona je čist, jasan, siguran i kratko interpretiran. Preglednost i razumijevanje njegovih formulacija, izbjegavanjem upućivanja na druge članove i bez pretjerane upotrebe pravno-tehničkih termina omogućavaju laku razumljivost i primjenu.

Izvori

Izvori Code Civil-a su: Rimsko, kanonsko, običajno i revolucionarno pravo, Kraljevske uredbe i pravna nauka.

Rimskim pravom redaktori zakonika su se koristili posebno u pogledu formulisanja propisa iz oblasti odgovornosti,

zakonskog nasljeđivanja i imovinskog prava.

Kanonsko pravo je korišteno za regulisanje određenih bračnih odnosa.

Običajno pravo je korišteno za formulisanje propisa o odnosima između supružnika, bračnom autoritetu, očinskoj vlasti, zajedničkoj imovini supružnika, službenostima i nasljednom pravu.

Zbirke Kraljevskih uredbi su korištene za formulisanje propisa u pitanjima registracije rođenja, vjenčanja i smrti, poklona i izjava posljednje volje.

Revolucionarno pravo, poznato još i kao „tranziciono pravo“, korišteno je za formulisanje propisa koji se odnose na brak i razvod braka, zalogu, nasljeđivanje i sl.

Što se tiče pravne nauke, redaktori zakonika su se služili djelima, pored ostalih, Roberta Pothiera, Samuela Puffendorfa, Christiana Wolffa, Francoisa Bourjona, Arnauda Ferriera i Gabriela Argoua.

Značaj i uticaj

Code Civil je, uz određene izmjene i dopune i danas na snazi u Francuskoj. Evidentno je sudska praksa sa svoje strane učinila mnogo kako bi pravila sadržana u zakoniku prilagodila potrebama vremena.

Važnost Code Civil-a ponajviše leži u činjenici da je njegova sadržina prihvaćena u zakonodavstvima mnogih zemlja, ne samo onih iz evropskog pravnog područja.

Zakonik se proširio na zemlje koje su anektirane od strane Francuske bilo od strane Direktorijuma, bilo od strane Napoleona. Riječ je o Belgiji, Luksemburgu, dijelovima Italije, Holandije i Njemačke, satelitskim državama Napuljom, grofovijom Varšava i Švajcarskom. Preuzet je djelimično ili je uticao na građanske zakonike Španije (1809), Portugala (1807), Rumunije (1864) i Srbije (1844). Nije imao uticaja na Austriju, koja je 1811. godine izradila svoju kodifikaciju građanskog prava, kao ni na skandinavske zemlje, gdje nije bilo uticaja rimskog prava, te Britanska ostrva, izuzev Škotske u jednom periodu. Code Civil je uticao i na zakonike Kvebeka (1866) u Kanadi i Luizijani (1825, koji je mijenjan 1870) u SAD-u, kao i na zakonike zemalja Latinske Amerike.

Code Civil je htio da nadmaši svoj uzor iz 13. vijeka – Corpus iuris civilis. Danas možemo reći da je u tome uspio, ne samo sadržajem već i trajanjem. Kako su odredbe Code Civil-a i danas na snazi, uz određene izmjene i dopune, prilagođene prilikama vremena i potrebama pravne prakse, možemo zaključiti da ovaj zakonik predstavlja temelj savremene građanskopravne nauke. Utoliko je njegov značaj još veći.

Možda važnost Code Civil-a najbolje ocrtavaju misli njegovog tvorca, Napoleona Bonaparte: „Moja prava slava nije u tome što sam dobio četrdeset bitaka. Vrijeme će izbrisati sjećanje na tolike pobjede. Ono što ništa neće izbrisati, što će vječno živjeti, to je moj Code Civil“.

Izvori:

- „Građanske kodifikacije u Evropi sa posebnim osvrtom na 19. i 20. vijek“, Višnja Lachner i Jelena Roškar, Pravni fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku
- „Moderne pravne kodifikacije“, Doc. Dr. Omer Hamzić, Benjamina Londrc MA, viši asistent, Kiseljak 2015
- „Mesto i karakter uvodnog dijela građanskog zakonika“, dr. Vrleta Krulj www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadržaj/zbornici/zo8/04zo8.pdr
- Napoleonov zakonik, https://hr.wikipedia.org/wiki/Code_Napoleon